

Nr 106

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna, m. m.; given Stockholms slott den 3 april 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att

dels antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna,
- 2) lag om ändring i lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken,
- 3) lag om ändring i byggningsbalken,
- 4) lag om ändring i lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna,
- 5) lag om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965: 275),
- 6) lag om ändring i lagen (1965: 576) om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.,
- 7) lag om ändring i landstingslagen (1954: 319),

dels bifalla de förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Lennart Geijer

Propositionens huvudsakliga innehåll

Enligt beslut av 1970 års riksdag skall staten överta lokalhållningen för de allmänna underrätterna den 1 januari 1971. I propositionen läggs fram förslag till lagstiftning om villkoren för övergången till statligt huvudmannaskap. Vidare tas upp vissa organisations- och anslagsfrågor som hänger samman med reformen.

Förslaget innehåller skilda lösningar för avvecklingen av den nuvarande lokalhållningsskyldigheten, som i fråga om häradsrätterna fullgörs av de s. k. tingshusbyggnadsskyldige och i städer med rådhusrätt åvilar veder-

börande stad. Tingshusbyggnadsskyldiges samtliga tillgångar och skulder föreslås övergå till staten utan att något vederlag betalas. Den specialkommun som de tingshusbyggnadsskyldige utgör upphör därmed. I vissa fall fullgörs tingshusbyggnadsskyldighet av primärkommun. För sådant fall föreslås att staten tillförsäkras nyttjanderätt under tio år till lokaler som primärkommunen upplåter för häradsrätt. För användningen av lokalerna skall staten enligt förslaget betala ersättning som svarar mot kommunens kostnader. I fråga om rådhusrättsstäderna innebär förslaget att staten får hyresrätt till de lokaler som städerna f. n. upplåter för rådhusrätterna och att städerna betalar staten ett bidrag till statens kostnader för lokalhållningen. Bidraget motsvarar nuvarande kostnader för domstolslokalerna under tio år. Hyresrätten skall kunna bestå i tio år med vissa möjligheter till förlängning. Staten skall betala marknadshyra för lokalerna.

För speciella fall förutsätts att de resultat som lagen leder till skall kunna jämkas genom särskilda förhandlingar.

För att handha själva genomförandet av förstatligandet föreslås att en särskild nämnd med statliga och kommunala ledamöter inrättas. Den skall dock inte syssla med frågor som bör ankomma på byggnadsstyrelsen, statens förhandlingsnämnd eller annan myndighet.

1) Förslag
till
Lag
med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av
lokalhållningen för de allmänna underrätterna

Härigenom förordnas som följer.

Tingshusbyggnadsskyldiges egendom m. m.

1 §

Tingshusbyggnadsskyldiges fasta egendom, penningmedel, rättigheter och andra tillgångar övertages av staten utan vederlag den 1 januari 1971. Staten övertager samtidigt ansvaret för tingshusbyggnadsskyldiges förbindelser.

2 §

Det åligger tingshusbyggnadsskyldige att meddela de upplysningar och till staten överlämna de handlingar som behövs för att genomföra övertagandet enligt 1 §.

Bestämmelser för fall då kommun fullgör tingshusbyggnadsskyldighet

3 §

Kommun, som fullgör tingshusbyggnadsskyldighet och vid utgången av år 1970 för häradsrätts verksamhet tillhandahåller lokaler vilka tillhör kommunen, skall med nyttjanderätt upplåta lokalerna till staten för underretts bruk med verkan från och med den 1 januari 1971, om staten begär det före den 1 oktober 1970. Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning på lokaler som kommunen före den 1 januari 1971 börjat ställa i ordning för underretts verksamhet.

Tiden för upplåtelsen utgör tio år, om ej annat avtalas. Om staten före upplåtelse tidens utgång väcker fråga om att förvärva lokalerna eller beslutar att i stället uppföra eller förvärva andra lokaler, skall upplåtelsen på statens begäran bestå till dess behövliga lokaler står till statens förfogande.

4 §

Inventarier och annan utrustning som kommun anskaffat uteslutande för häradsrätts behov skall den 1 januari 1971 överlämnas till staten utan vederlag. Telefonabonnemang som kommunen ställt till förfogande för motsvarande behov skall utan vederlag överlåtas med verkan från och med den 1 januari 1971.

Utrustning som kommun anskaffat även för annan verksamhet än som avses i första stycket får staten från och med den 1 januari 1971 använda för underrätt i samma omfattning som egendomen förut använts för sådant ändamål. Staten betalar de kostnader för drift och underhåll som föranledes härav.

Rådhusrätts lokaler m. m.

5 §

Bestämmelserna i 3 § äger motsvarande tillämpning i fråga om lokaler som stad äger och som användes eller börjat ställas i ordning för rådhusrätts verksamhet.

Hyresrätt som stad har till lokaler för rådhusrätts verksamhet övertages av staten utan vederlag den 1 januari 1971.

6 §

I fråga om utrustning och telefonabonnemang som stad anskaffat för rådhusrätts verksamhet äger 4 § motsvarande tillämpning.

Kostnadsbidrag

7 §

Stad som vid utgången av år 1970 fullgör lokalhållningsskyldighet för rådhusrätt skall under tio år från och med den 1 januari 1971 betala kostnadsbidrag till staten. Bidraget skall utgå med belopp som varje år motsvarar hälften av stadens sammanlagda kostnader för rådhusrättens lokaler under åren 1967 och 1968. Med kostnader avses härvid marknadshyran för lokalerna samt de verkliga kostnaderna för uppvärmning, belysning och städning.

Bidraget fastställs av myndighet som Konungen bestämmer.

Myndigheten kan träffa avtal med staden om att bidraget skall betalas i annan ordning än som anges i första stycket.

Fastställande av hyra

8 §

För nyttjanderätt som avses i 3 § betalar staten hyra som svarar mot kommunens kostnad för lokalerna.

För nyttjanderätt som avses i 5 § första stycket betalar staten marknadshyra.

Om överenskommelse ej träffas, bestämmes hyran av en för hela landet gemensam nämnd, bestående av en ordförande och två andra ledamöter. Samtliga ledamöter utses av Konungen. En av ledamöterna utses på förslag av Svenska kommunförbundet.

Bestämmelserna i rättegångsbalken om omröstning i domstol med endast lagfarna ledamöter äger motsvarande tillämpning på avgörande av nämnden. Ordföranden skall dock säga sin mening först.

Särskilda bestämmelser

9 §

Åsidosätter tingshusbyggnadsskyldige, stad eller annan kommun sina skyldigheter enligt denna lag kan länsstyrelsen vid vite förelägga den försumlige att fullgöra sin skyldighet. Försuttet vite utdömes av länsstyrelsen.

10 §

I ärende som avses i denna lag företrädes tingshusbyggnadsskyldige efter utgången av år 1970 av senast behöriga stämma eller styrelse.

11 §

Talan mot beslut enligt denna lag av myndighet som avses i 7 § andra stycket föres hos Konungen genom besvär.

Mot beslut av nämnd som anges i 8 § tredje stycket får talan ej föras.

12 §

De kostnader för avveckling av tingshusbyggnadsskyldiges förvaltning som belöper på tiden efter år 1970 betalas av staten.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Genom lagen upphäves förordningen (1945:903) om utdebitering av tingshusmedel. Bestämmelserna i 5 § förordningen skall dock tillämpas till utgången av år 1970.

Vid utgången av år 1970 skall följande författningar upphöra att gälla, nämligen

1. lagen (1909:55 s. 1) ang. skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll av tingshus och häradsfängelse,
2. lagen (1942:658) om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli,
3. lagen (1947:153) om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall.

Förekommer eljest i lag eller annan författning föreskrift om tingshusmedel skall föreskriften ej gälla efter utgången av år 1970. Föreskrift som avser debitering eller uppbörd av tingshusmedel skall dock äga fortsatt giltighet i fråga om tingshusmedel som bestämts till utdebitering senast för år 1970.

2) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken,

dels att punkt 3 av övergångsbestämmelserna skall utgå,

dels att punkt 7 av övergångsbestämmelserna skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

7. Förekommer i — — — — — för rådhusrätt,

b) bestämmelse som avser tingslag och ej angår fråga rörande tingshusbyggnadsskyldighet och därmed sammanhängande åligganden och rättigheter *skall bestämmelsen* i stället gälla domsaga,

b) bestämmelse som avser tingslag, *skall bestämmelsen, om den angår fråga rörande tingshusbyggnadsskyldighet och därmed sammanhängande åligganden och rättigheter, upphöra att gälla samt, om den angår annan fråga, i stället gälla domsaga,*

c) bestämmelse som — — — — — rådhusrätts domkrets.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971.

3) Förslag

till

Lag**om ändring i byggningsbalken**

Härigenom förordnas, att 26 kap. 4 § byggningsbalken skall upphöra att gälla vid utgången av år 1970.

4) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens
övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna**

Härigenom förordnas, att 3 och 4 §§ lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna¹ skall upphöra att gälla vid utgången av år 1970.

5) Förslag

till

Lag**om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965: 275)**

Härigenom förordnas, att 1 § kommunaltjänstemannalagen (1965: 275) skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.²**

Denna lag — — — — — såsom arbetstagare.

Med kommun likställas i denna lag landstingskommun, *municipal-samhälle*, kommunalförbund, *tingslag*, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, allmän försäkringskassa samt, enligt Konungens bestämmande, annan allmän inrättning.

Med kommun likställas i denna lag landstingskommun, kommunalförbund, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, allmän försäkringskassa samt, enligt Konungens bestämmande, annan allmän inrättning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971.

¹ Senaste lydelse av 3 § 1969: 254.

² Senaste lydelse 1968: 266.

6) Förslag

till

Lag**om ändring i lagen (1965: 576) om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen (1965: 576) om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

*(Nuvarande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*1 §.¹

Om sådant — — — — — reglera detta.

Med kommun likställas i denna lag landstingskommun, *municipalsamhälle*, kommunalförbund, *tingslag*, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, allmän försäkringskassa och annan allmän inrättning.

Med kommun likställas i denna lag landstingskommun, kommunalförbund, församling, kyrklig samfällighet, skogsvårdsstyrelse, allmän försäkringskassa och annan allmän inrättning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971.

¹ Senaste lydelse 1968: 267.

7) Förslag
till
Lag
om ändring i landstingslagen (1954: 319)

Härigenom förordnas, att 11 § landstingslagen (1954: 319) skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.

Valkrets skall, — — — — — för kretsen.

Stad med — — — — — en valkrets.

Såvitt angår landsbygden verkställ-
les valkretsindelningen, där så lämp-
ligen kan ske, efter domsaga *eller*
tingslag. Annan valkrets än den, vari
två eller flera städer ingå, skall så-
vitt möjligt så utformas, att den kan
omslutas med en sammanhängande
gränslinje.

Såvitt angår landsbygden verkstäl-
les valkretsindelningen, där så lämp-
ligen kan ske, efter domsaga. Annan
valkrets än den, vari två eller flera
städer ingå, skall såvitt möjligt så ut-
formas, att den kan omslutas med
en sammanhängande gränslinje.

Då särskilda — — — — — 15 000 invånare.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1971.

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 13 mars 1970.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden ANDERSSON, LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *villkoren för statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna* och anför.

1. Inledning

1964 års riksdag begärde utredning av frågan om de närmare formerna för ett statligt övertagande av skyldigheten att hålla lokaler för de allmänna underrätterna (1LU 35, rskr 324). I anslutning härtill förklarade riksdagen att ståndpunktstagandet i frågan om statens övertagande av lokalhållningen borde anstå till dess principerna för en ny domkretsindelning har fastslagits. Med anledning av proposition om de allmänna underrätternas organisation har 1969 års riksdag fastslagit vissa principer för domkretsindelningen (prop. 1969: 44, 1LU 38, rskr 283).

Riksdagens begäran om utredning ledde till att en arbetsgrupp inom justitiedepartementet (domstolsberedningen) år 1968 fick i uppdrag att utreda frågan om villkoren för statens övertagande av skyldigheten att hålla lokaler för de allmänna underrätterna. Utredningens resultat har lagts fram i en promemoria angående ett statligt övertagande av lokalhållningsskyldigheten för underrätterna (Stencil Ju 1969: 19). Promemorian innehåller förslag till lag i ämnet. Förslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av justitiekanslern (JK), samtliga hovrätter, byggnadsstyrelsen, kammarkollegiet, statskontoret, riksrevisionsverket, statens avtalsverk, statens personalbostadsdelegation, samtliga länsstyrelser, Svenska kommunförbundet, Föreningen Sveriges häradsförbund och stadsdomare (domarföreningen), Landsorganisationen i Sverige (LO) och Sveriges akademikers centralorganisation

(SACO). Till länsstyrelsernas remissyttranden har fogats yttranden från tingshusbyggnadsskyldige i nästan alla tingslag och från alla rådhusrättsstäder m. fl. Vissa hovrätter har bifogat yttranden från borgmästare och häradshövdingar.

I årets statsverksproposition (prop. 1970: 1 bil. 4) förelades riksdagen förslag om att staten skall överta lokalhållningen för de allmänna underrätterna den 1 januari 1971. I anslutning härtill anfördes att jag under våren 1970 hade för avsikt att anmäla förslag till den lagstiftning som fordras för övertagandet, så snart det omfattande utredningsmaterial som samlats i frågan hunnit bearbetas.

Riksdagen har den 11 mars 1970 bifallit förslaget om förstatligande (SU 34, rskr 94).

Jag anhåller nu att få ta upp frågan om lagstiftning rörande villkoren för statens övertagande av lokalhållningen.

2. Nuvarande ordning m. m.

2.1 Allmänt

Allmän underrätt är på landet och i stad, som hör till domsaga, häradsrätt samt i annan stad rådhusrätt. Häradsrätts domkrets kallas tingslag. I regel utgör varje domsaga ett tingslag. I några fall förekommer emellertid att domsaga omfattar två tingslag och i ett fall tre tingslag. Tingslag kan vara delat i tingshållningsdistrikt. Rådhusrätt har alltid staden som domkrets.

Invånarna i underrättens domkrets betalar kostnaderna för domstolens lokaler. Bestämmelserna om denna skyldighet är utformade på olika sätt i fråga om häradsrätt och rådhusrätt.

2.2 Häradsrätterna

Skyldigheten att hålla lokaler för häradsrätt (tingshusbyggnadsskyldigheten) fullgörs i princip av en specialkommun, de tingshusbyggnadsskyldige, med tingslaget eller, om detta är delat, tingshållningsdistriktet som enhet. Specialkommunen har beskattningsrätt och i regel egna förvaltande och beslutande organ. I stad med rådhusrätt är lokalhållningsskyldigheten en stadskommunens angelägenhet.

Den grundläggande bestämmelsen om lokalhållningen för häradsrätt finns i 26 kap. 4 § byggningsbalken. Detta stadgande innebär enligt rådande tolkning att tingslag har skyldighet att bygga och underhålla tingsbyggnad. Beträffande kansli lokaler finns närmare bestämmelser i lagen (1942: 658) om

bestridande av kostnaderna för domsagas kansli. Enligt denna lag skall tingslaget bekosta behövliga lokaler för häradsrättens kansli jämte möbler och andra sådana inventarier samt svara för uppvärmning, belysning och städning av lokalerna. Vidare skall i eller i anslutning till kansliet finnas anordningar för brandsäker förvaring av fastighetsböcker, arkivalier och värdehandlingar. Övriga omkostnader för häradsrättens kansli skall staten betala.

Tingslagen har regelmässigt påtagit sig uppgifter utöver vad som följer av lagstiftningen. Så gott som undantagslöst anställer tingslag vaktmästare, som sköter tingslagets fastigheter och som dessutom brukar biträda med vissa göromål på domsagokansliet och vid tingssammanträden. Vissa tingslag svarar också för sådana kostnader för litteratur och telefoner som faller utanför vad staten har att svara för.

Enligt lagen (1909: 55 s. 1) angående skyldighet att deltaga i kostnaden för byggnad och underhåll av tingshus och häradsfängelse skall alla som betalar kommunalskatt inom tingslaget ta del i kostnaderna för fullgörande av tingshusbyggnadsskyldigheten enligt samma grunder som gäller för erläggande av kommunalskatt. Den särskilda skatt som tas ut för detta ändamål kallas tingshusmedel. Vissa bestämmelser om förfarandet då tingshusmedel tas ut har meddelats i förordningen (1945: 903) om utdebitering av tingshusmedel.

Beslutanderätten i frågor om tingshusbyggnadsskyldigheten utövas i regel genom ombud, som väljs av fullmäktige i de kommuner som ingår i tingslaget. Förvaltning och verkställighet ombesörjs av en styrelse som ombuden utser. När tingslag sammanfaller med primärkommun förekommer det att primärkommunens egna organ fullgör vad som ankommer på tingshusbyggnadsskyldige. I sådana fall kan det också förekomma att utgifterna för lokalhållningen tas upp i primärkommunens stat och bestrids med ordinarie skatteinkomster.

Uppdelning av tingslag i tingshållningsdistrikt sker genom förordnande av Kungl. Maj:t enligt lagen (1947: 153) om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall. Där sådan uppdelning förekommer är den ekonomiska förvaltningen i princip uppdelad på distrikten. Vad som föreskrivs i de särskilda författningarna om tingslag anses i dessa fall vara tillämpligt på distrikten. 1947 års lag reglerar också inverkan av domkretsändring på tingslags tillgångar och skulder. I 1 § första stycket i lagen har Kungl. Maj:t tillagts befogenhet att, när två eller flera tingslag förenas, meddela bestämmelser om villkoren för samgåendet, såvida inte tingslagen själva kan komma överens. Samma rätt anses tillkomma Kungl. Maj:t också när del av tingslag läggs samman med annan domkrets.

Åsidosätter tingslag sina skyldigheter enligt 1942 års lag skall länsstyrelsen med stöd av 3 § samma lag göra framställning hos tingslaget om rättelse. Fortsätter tingslagets försumlighet kan länsstyrelsen låta verkställa vad

som har försummats. Kostnaderna åvilar tingslaget. Länsstyrelsens beslut kan överklagas i administrativ ordning.

2.3 Rådhusrätterna

Huvudmannaskapet för rådhusrätterna, som förut åvilat städerna, övergick den 1 januari 1965 till staten. Reformen omfattade emellertid inte frågan om lokalhållningen. Denna fråga regleras nu i 3 § lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna. Lokalhållningen i rådhusrättsstäderna har enligt denna bestämmelse samma innehåll som i tingslagen. Utgifterna bestrids via stadens budget.

Enligt lagen (1964: 647) med vissa bestämmelser angående stads förenande med domsaga äger Kungl. Maj:t i anslutning till förordnande om landsrättsförläggning meddela erforderliga föreskrifter angående stadens rättigheter och skyldigheter i förhållande till tingslaget samt meddela de bestämmelser i övrigt som landsrättsförläggningen kan föranleda. I och med att en stad förenas med domsaga förs den under de regler som gäller i fråga om tingshusbyggnadsskyldigheten. Finns flera tingslag i domsagan, bestämmer Kungl. Maj:t till vilket tingslag staden skall höra. Förordnande kan också ges att staden skall bilda eget tingslag.

2.4 Ny underrättsorganisation

På grundval av prop. 1969: 44 fattade riksdagen under vårsessionen 1969 beslut om en reform av de allmänna underrätternas organisation. Reformen innebär att en enhetlig organisation införs den 1 januari 1971. Då ersätts de nuvarande häradsrätterna och rådhusrätterna av tingsrätter, för vilka nya, gemensamma regler för sammansättningen i mål och ärenden skall gälla.

I princip en underrätt i varje län skall vidare fungera som fastighetsdomstol. I den egenskapen skall underrätten handlägga mål om fastighetsbildning m. m. Sex fastighetsdomstolar inrättades redan den 1 juli 1969 för handläggning av mål enligt den då införda miljöskyddslagen. I övrigt kommer fastighetsdomstolsorganisationen att byggas ut för ikraftträdande den 1 januari 1972.

3. Departementspromemorian

I promemorian redovisas resultatet av en inventering av nuvarande lokalbestånd som domstolsberedningen utförde under hösten 1968. I stora drag visar inventeringen följande. Det kan anmärkas, att antalet häradsrätter vid tiden för inventeringen uppgick till 112 och antalet rådhusrätter till 28 (nuvarande antal är 108 resp. 27).

3.1 Tingshusbyggnadsskyldige

För domstolsändamål används helt eller delvis 146 *tingshus*. Av dessa är 50 belägna på tingsställe utanför kansliort. Personalbostäder finns i 124 fall, antingen i tingshus eller i friliggande bostadsbyggnad. Av tingshusen används 100 uteslutande för domstolsverksamhet med eller utan personalbostäder. Av övriga 46 används varierande delar av byggnadsytan för andra ändamål, nämligen i 31 tingshus mindre än 25 % av ytan, i tio tingshus 25—50 % och i fem tingshus mer än 50 %. I åtskilliga av dessa fall är staten hyresgäst (t. ex. för polis-, åklagar- eller exekutionsväsendet). I något fall ligger tingshus på ofri grund. I några fall är tingshusbyggnadsskyldige inte ensam ägare till fastigheten eller byggnaden.

Promemorian innehåller följande ekonomiska uppgifter om tingshusen:

sammanlagt taxeringsvärde (uppgift saknas för fyra tingshus)	omkring	71 mkr
sammanlagt brandförsäkringsvärde	»	210 »
driftkostnader (bränsle, lyse och vatten, städning och renhållning)	»	2,9 mkr/år
underhållskostnader	»	1,5 » »
sammanlagda hyresintäkter	»	1,5 » »

För 25 domstolar har ordnats *hyrda lokaler*, därav i fyra fall som tillskott till utrymmen i tingshus. De hyrda lokalerna är spridda på 39 orter, varav 21 är kansliorter. Den sammanlagda hyreskostnaden uppgår till omkring 830 000 kr för år. Till komplettering av denna uppgift kan anmärkas, att hyreskostnad redovisas bara i ungefär hälften av antalet hyresfall. I åtskilliga fall utgår ingen ersättning för användning av lokalen. I allmänhet gäller detta lokaler på tingsställe utanför kansliort, i ett fall lokaler på kansliorten. Lokalerna är så gott som undantagslöst inrymda i kommunal förvaltningsbyggnad.

En enda domstol drev vid inventeringen sin verksamhet i lokaler som innehåller med *bostadsrätt*. Insatsbeloppet uppgår till 17 600 kr och årskostnaden (hyra, städning och belysning) till omkring 21 000 kr.

Inventarier har redovisats till ett sammanlagt — mycket ungefärligt — värde av 14,5 milj. kr.

Fondmedel (t. ex. byggnadsfond, reparationsfond, pensionsfond), andra banktillgodohavanden av inte helt tillfällig natur och liknande tillgångar har redovisats till ett sammanlagt värde av omkring 38 milj. kr. Härtill kommer *tillgångar av annat slag*, t. ex. bostadsrättslägenheter, frislående fastigheter som används som personalbostäder, fastigheter anskaffade som markreserv för kommande tillbyggnad av tingshus, tingshusbyggnader som

inte längre används för domstolsverksamhet, till ett sammanlagt värde, beräknat i huvudsak efter insats- eller taxeringsvärde, av omkring 2,5 milj. kr. I redovisade tillgångar ingår slutligen porträtt och annat lösöre till *utsmykning* av domstolslokaler.

Skulder av inte helt tillfällig natur uppgår till omkring 14,3 milj. kr.

Hos tingshusbyggnadsskyldige är anställd viss personal. Antalet *tingshusvaktmästare* uppgår till 162, varav omkring 100 har heltidsanställning. I tingshusvaktmästares arbetsuppgifter ingår i allmänhet viss fastighetsskötsel och postgöromål. Det är också tämligen vanligt att viss städning ingår. Av de heltidsanställda vaktmästarna är 60 lönegradsplacerade, i regel på kommunal löneplan, och återstoden anställd mot års- eller månadsarvode. Den vanligast förekommande löneställningen motsvarar lönegrad A 10 eller A 11 men placering förekommer från A 8 till A 19. Ersättning till heltidsanställd vaktmästare som avlönas med arvode kan för huvuddelen beräknas motsvara löneklass A 14 men är spridd mellan löneklasserna A 7 och A 20. Till 13 av de heltidsanställda utgår vidare vissa naturaförmåner. — Av de deltidsanställda har några ersättning per tingsdag, några enbart naturaförmån och flertalet arvode, i vissa fall jämte naturaförmån. Arvodena varierar mellan 25 kr och 1 500 kr för månad. Genomsnittligt utgör ersättningen cirka 540 kr för månad.

Sammanlagda utgående årslöner till vaktmästarpersonalen beräknas till omkring 2,5 milj. kr.

Vid 1968 års utgång hade 30 av vaktmästarna uppnått 65 års ålder eller mer.

Antalet personer anställda enbart för *städningsgöromål* uppgår till omkring 90. Vid några domstolar sköts städningen av städbolag eller liknande. Lönekostnader för städpersonal ingår i del belopp som förut redovisats som omkostnad för domstolslokaler. Däremot ingår häri inte sådan del av vaktmästarlöner som motsvarar den städning som ankommer på vissa tingshusvaktmästare.

Ett sextiotal personer uppbär *pension* eller annan förmån på grund av egen eller närståendes tidigare anställning hos tingshusbyggnadsskyldige. En person uppbär ett årligt belopp på grund av tidigare långvarig verksamhet i tingshusstyrelse. Den lägsta pensionen är 600 kr för år och den högsta 10 700 kr för år. Redovisade kostnader för utgående pensioner uppgår till omkring 250 000 kr för år.

3.2 Rådhusrättsstäderna

Alla rådhusrätter disponerar *lokaler i byggnad som ägs av vederbörande stad*, två rådhusrätter i flera än en sådan byggnad. Antalet byggnader som ägs av stad och som helt eller delvis används för rådhusrätts verksamhet uppgår till 31. Av dessa används 26 också för annan verksamhet, i flertalet

fall kommunal. För annan verksamhet än rådhusrättens används mindre än 25 % av ytan i två av byggnaderna, 25—50 % i fem av byggnaderna och mer än 50 % i 19.

I promemorian redovisas följande ekonomiska uppgifter om rådhusrätternas lokaler m. m.:

sammanlagda taxeringsvärdet för samtliga stadsägda byggnader där rådhusrätt disponerar lokaler (uppgift saknas för tre av byggnaderna)	omkring	61 mkr
sammanlagda brandförsäkringsvärdet för samma grupp av byggnader (uppgift saknas för två byggnader)	»	157 »
på de lokaler som disponeras av rådhusrätterna beräknas härav belöpa (efter fördelning av värdena med hänsyn till disponerad yta)		
av taxeringsvärdet	»	30 »
av brandförsäkringsvärdet	»	70 »
sammanlagda beräknade hyresvärdet för lokaler som disponeras av rådhusrätterna	»	5 mkr/år
sammanlagda omkostnader (bränsle, lyse och vatten, städning och renhållning)	»	1,8 »

För fem rådhusrätter kompletteras lokalerna i stadsägd byggnad med *hyrda lokaler*. Årskostnaden för dessa (hyra, städning och belysning) uppgår till omkring 1,4 milj. kr. Av detta belopp hänför sig omkring 925 000 kr. till lokaler för Stockholms rådhusrätt.

Inventarier har redovisats till ett sammanlagt uppskattat värde av 8,8 milj. kr. Härtill kommer porträtt och annan utsmyckning av lokalerna.

Expeditionsvaktspersonalen vid rådhusrätterna är redan nu statsanställd. Skötseln av rådhusrättslokaler ankommer inte på denna personal utan på personal som är anställd av staden. Denna skötsel är i regel samordnad med annan kommunal fastighetsskötsel. I några städer finns *fastighetsskötare* som ägnar sin arbetstid helt eller till större delen åt rådhusrätts lokaler. I Stockholm finns sålunda anställda en maskinist i lönegrad KA 13 och två reparatörer med lön enligt kommunalarbetaravtalet. I Uppsala finns en fastighetsskötare i lönegrad A 11. Göteborg har en tillsynsman i lönegrad KA 12. — Löner till *städpersonal* ingår i det förut angivna beloppet för omkostnader för lokalerna.

3.3 Överväganden och förslag

Med hänsyn till att utgångsläget i vissa avseenden är olika har tingshusbyggnadsskyldigheten och lokalhållningsskyldigheten för rådhusrättsstäderna behandlats var för sig i promemorian.

3.3.1 Tingshusbyggnadsskyldigheten

Inledningsvis konstateras, att den specialkommun som de tingshusbyggnadsskyldige bildar har som enda uppgift att fullgöra tingshusbyggnadsskyldigheten. För denna uppgift har tingshusbyggnadsskyldige beskattningsrätt. Allmänt sett har anskaffningen av all egendom finansierats med de särskilda skattemedlen.

I promemorian diskuteras tre alternativ till lösning av frågan om den fortsatta behandlingen av tingshusbyggnadsskyldiges egendom. *Det första alternativet* innebär att staten hyr de domstolslokaler som behövs också sedan staten övertagit ansvaret för lokalhållningen. Mot denna lösning talar främst att antingen tingshusbyggnadsskyldige skulle nödgas bestå med den enda funktionen att äga och förvalta domstolsfastigheterna eller att samma funktion skulle läggas på primärkommuner eller någon form av kommunalförbund, som skulle överta äganderätten till fastigheterna. Ingenera formen anses var någon lämplig organisatorisk lösning. Dessutom skulle det uppkomma problem i fråga om avvecklingen av egendom som inte i fortsättningen behövs för domstolsverksamhet. Hyresalternativet avstyrks därför i promemorian.

Det andra alternativet innebär att staten löser in den egendom som behövs för domstolsverksamheten också i fortsättningen. Härigenom kommer den som har ansvaret för rättskipningen också att äga de lokaler där verksamheten skall bedrivas. Också mot denna lösning reses invändningar i promemorian. Eftersom specialkommunens enda uppgift är att fullgöra tingshusbyggnadsskyldigheten skulle vederlag för egendomen inte komma specialkommunen som sådan till godo. Närmast till hands ligger då att vederlaget utskiftas på de primärkommuner som ingår i specialkommunen. Detta skulle emellertid innebära att utskiftade värden skulle komma andra ändamål och i många fall — till följd av indelningsändringar — andra kommuner tillgodo än vad de ursprungliga skattebetalarna avsett att tillgodose. Vidare skulle avvecklingen av uppbygget vederlag och, framför allt, av sådan egendom som inte skulle bli föremål för inlösen medföra åtskilliga praktiska och organisatoriska problem. Även det andra alternativet avstyrks därför i promemorian.

Det tredje alternativet innebär att staten övertar specialkommunernas egendom utan vederlag. Först berörs frågan om vilken egendom som skulle omfattas av statens övertagande. Promemorian utgår därvid från följande typindelning av befintlig egendom:

- a) tingshus och andra domstolslokaler med inventarier,
- b) fonder, andra bankmedel och liknande tillgångar,
- c) fastigheter som förvärvats som reserv för framtida nybyggnad eller tillbyggnad av tingshus,
- d) personalbostäder som inte ligger i tingshus utan t. ex. i särskild byggnad på tingshusfastighet eller på annan fastighet eller som utgörs av bostadsrätts- eller hyreslägenhet,

e) diverse egendom, t. ex. tingshus som inte längre används för domstolsverksamhet, klockstapel på förutvarande tingsställe, markområde med minnessten på förutvarande tingsplats.

Mot varje uppdelning av egendomen i en vederlagsfri del och en del som direkt eller i form av vederlag stannar kvar hos specialkommunen anförs samma invändningar som mot det förut berörda andra alternativet. Vidare åberopas att det är skäligt att all egendom övergår till staten utan vederlag, eftersom staten genom att överta lokalhållningen avlastar tingslagens invånare ett besvär för framtiden. Det påpekas vidare, att vissa gränsdragningar leder till godtyckliga resultat, t. ex. en gränsdragning mellan å ena sidan domstolsbyggnader med inventarier och å andra sidan fonder och markreserver. Personalbostäder kan i flertalet fall betraktas som en lokalreserv för domstolen. I sista hand kan de betraktas som en kapitalreserv. Ytterligare en omständighet som talar för att staten bör överta också fondmedel, markreserver och liknande egendom är att man har att vänta avsevärda investeringar i nya eller utvidgade domstolslokaler som en följd av ändringar i domkretsindelningen. Det är enligt promemorian rimligt att sådana tillgångar som specialkommunerna avsatt för investeringar i domstolsbyggnader också tas i anspråk för detta ändamål.

I fråga om egendomen under e), som har mindre ekonomiskt än kulturhistoriskt värde, är det övervägande skälet för statens övertagande att specialkommuner inte kan tänkas bestå med enda uppgift att förvalta sådan egendom. Avveckling av egendomen kan medföra vissa problem. Det är därför skäligt att staten tar på sig ansvaret för egendomen och antingen förvaltar eller avvecklar den. Det förutsätts i promemorian att staten härvid beaktar lokala intressen och, i donationsfall, om möjligt samråder med givaren.

I promemorian konstateras att den förordade lösningen enligt det tredje alternativet innebär att alla specialkommuner behandlas lika oavsett skillnader i ekonomisk ställning och oavsett orsakerna till sådana skillnader. Med hänsyn härtill kan resultatet i vissa fall förefalla orättvist. Häremot invänds emellertid — med hänvisning till den likartade lösning som tillämpades vid vägväsendets förstatligande — att den ekonomiska olikhet som råder mellan tingslag delvis kan ha sin grund i skillnader i skatteunderlag och att det torde vara svårt att fastställa i vad mån skillnader i ekonomisk ställning kan bero på större eller mindre sparsamhet i förvaltningen. I promemorian diskuteras som ett tänkbart sätt att nå viss matematisk rättvisa att man med utgångspunkt i ett tänkt "normaltingshus" i "normalskick" gör en bedömning för varje särskilt tingslag om dess tillgångar kan anses svara mot normalfallet eller över- eller understiga detta värde. Ett överskjutande värde skulle i så fall komma de tingshusbyggnadsskyldige tillgodo och ett understigande värde skulle föranleda tilläggsbetalning till staten. Mot en sådan konstruktion invänds att det måste erbjuda stora svårigheter att fastställa ett normalfall, eftersom domkretsarna skiljer sig från varandra t. ex. i fråga om skattekraft och domstolarnas behov, att en överskottssituation skulle

medföra de olägenheter som är förenade med att fördela tillgångar inom den upphörande specialkommunen och att en underskottssituation kan komma att konstateras i fråga om tingslag vars övriga tillgångar inte täcker tilläggsbeloppet. Mot konstruktionen invänds också att den ter sig alltför omständlig och kostsam i förhållande till de fördelar som står att vinna.

Promemorian redovisar ett något avvikande förslag i fråga om vissa *särskilda typer av tingslag*. Det är här fråga om fall där primärkommun och specialkommun sammanfaller och tingshusbyggnadsskyldigheten fullgörs mer eller mindre i anknytning till primärkommunen. För sådana fall där tingshusmedel utdebiteras men förvaltningen av tillgångarna ombesörjs av primärkommunen, som handhar tingshusmedlen som en del av sin kassa, föreslås att eventuellt överskott av tingshusmedel behandlas på samma sätt som tingshusbyggnadsskyldiges egendom i allmänhet. I sådana fall där man inte utnyttjar den särskilda beskattningsrätten utan primärkommunen finansierar tingshusbyggnadsskyldigheten med kommunalskattemedel förordas att egendom, som för närvarande ändå betraktas som specialkommunens, behandlas enligt huvudregeln. I flertalet av de fall som hör till den sist angivna gruppen fullgör primärkommunen tingshusbyggnadsskyldigheten genom att utan ersättning tillhandahålla domstolslokaler i kommunal byggnad. Specialkommunen torde i sådana fall få anses ha nyttjanderätt till lokalerna. Om lokalerna behövs för den fortsatta domstolsverksamheten bör nyttjanderätten överföras till staten. Det föreslås att statens nyttjanderätt bestäms till en tid av tio år och att staten under denna tid betalar ersättning motsvarande kommunens självkostnad.

I fråga om inventarier som ägs av primärkommun men används av domstolen föreslås att sådana inventarier som används av både domstolen och kommunen bör fortfara att vara kommunal egendom men att staten bör ha rätt att nyttja egendomen mot ersättning för sådana drift- och underhållskostnader som nyttjandet föranleder. Har inventarierna däremot anskaffats uteslutande för domstolens ändamål bör äganderätten övergå till staten utan ersättning.

I fråga om *hyrda domstolslokaler eller bostäder* bör staten träda i specialkommunens ställe som hyresgäst under förutsättning av vederbörligt medgivande från hyresvärderna. Motsvarande bör gälla i fråga om lokaler eller lägenheter som specialkommun innehar med bostadsrätt.

Personal som är anställd hos specialkommun vid tiden för övertagandet bör beredas tillfälle att gå över till motsvarande statliga anställning. Staten bör också ta på sig specialkommuns skyldigheter i fråga om utgående *pensioner* eller därmed jämförliga förmåner.

3.3.2 Lokalhållningsskyldigheten för rådhusrättsstäderna

Rådhusrättsstädernas skyldigheter i fråga om domstolslokaler m. m. har i allt väsentligt samma innehåll som tingshusbyggnadsskyldigheten. I prome-

morian bedöms det ändå som ogenomförbart att för rådhusrättsstäderna tillämpa den huvudprincip som förordas för tingshusbyggnadsskyldiges egendom. Till stöd för detta ställningstagande anføres tre huvudskäl. Dels är rådhusrätter — med några få undantag — inrymda i byggnader som till lika stor eller större del är upplåtna för andra ändamål, mestadels kommunal förvaltning. Dels är rådhusrätternas lokaler, som inte finansieras med särskilda skattemedel, inte en avgränsad del av städernas lokalbestånd. Dels är rådhus, som inrymmer domstolslokaler, ofta monumentalbyggnader med stort kulturhistoriskt värde och städerna har ofta stort intresse av att byggnaderna kvarblir i stadens ägo.

En motsvarande lösning, jämkad på så sätt att rådhusrättsstäderna behåller äganderätten till de byggnader som inrymmer domstolslokaler och i stället överlämnar lokalernas värde till staten, konstateras vara förenad med stora svagheter. Om man utgår från ett redan fastställt värde för resp. fastighet (taxeringsvärde eller brandförsäkringsvärde) svarar resultatet inte mot vad staten tillgodogör sig genom att överta tingshusen. Om man å andra sidan söker fastställa ett motsvarande värde måste detta ske genom förhandling eller värdering i varje enskilt fall. Att fastställa ett sådant värde i fråga om byggnader av denna särskilda typ och med denna speciella användning är emellertid förenat med stora svårigheter och kan lätt ge anledning till tvist.

I promemorian förordas i stället en tredje metod för avvecklingen av rådhusrättsstädernas lokalhållningsskyldighet. Den innebär att domstolarnas lokalbehov för en övergångstid tillgodoses genom en skyldighet för rådhusrättsstäderna att upplåta de lokaler som behövs för domstolsverksamheten. Det föreslås att tiden bestäms till tio år med viss möjlighet till förlängning. Vidare föreslås att städerna betalar ett bidrag till kostnaderna för lokalhållningen efter övertagandet. Bidraget bör ha en sådan storlek att rimlig likformighet uppnås i behandlingen av de tingshusbyggnadsskyldige och rådhusrättsstäderna. Den föreslagna metoden med kostnadsbidrag och skyldighet att övergångsvis upplåta lokaler stämmer i princip överens med den metod som tillämpades då staten övertog huvudmannaskapet för polisväsendet. Systemet med kostnadsbidrag stämmer också överens med den reglering som skedde när staten övertog städernas skyldigheter i fråga om rådhusrätternas verksamhet. Vid dessa båda tidigare reformer bestämdes kostnadsbidraget att utgå under fem år, första året med belopp motsvarande den genomsnittliga årskostnaden under vissa år och för varje följande år avtrappat med en femtedel. I promemorian påpekas att ett bidrag, utformat på detta sätt, inte skulle leda till rimlig och eftersträvad likformighet. Det anmärks, att den egendom som tingshusbyggnadsskyldige enligt förslaget skall överlämna kan beräknas motsvara i runt tal tolv års kostnader för den verksamhet som staten övertar från specialkommunerna. I promemorian föreslås därför att bidraget bestäms att utgå under tio år, för varje år

med belopp motsvarande den genomsnittliga årskostnaden för lokalhållningen under åren 1967 och 1968. Förslaget innebär beträffande lokaler som rådhusrättsstäderna hyr för domstolsverksamheten, att motsvarande kostnader för sådana lokaler räknas in i grundvalen för kostnadsbidraget. En motsatt lösning skulle nämligen innebära att staden kan undgå bidragsplikt genom att före statens övertagande övergå till att hysa in rådhusrätten i hyrda lokaler. I fråga om nyttjanderätten till hyrda lokaler föreslås samma reglering som för lokaler som tingshusbyggnadsskyldige hyr.

Beträffande inventarier som rådhusrättsstad anskaffat uteslutande för rådhusrättens behov föreslås att de övergår till staten utan vederlag. I fråga om inventarier som anskaffats för gemensam användning av rådhusrätt och kommunal myndighet gäller redan nu, under förutsättning att inventarierna anskaffats före rådhusrätternas förstatligande 1965, att staten har rätt att nyttja inventarierna. Det föreslås att denna regel utsträcks till att gälla även senare anskaffade inventarier.

Särskilt värdefulla föremål som ingår i rådhusrätts obligatoriska inventariebestånd, t. ex. antika möbler, bör staden enligt förslaget ha rätt att ersätta med andra, för domstolens bruk likvärdiga föremål. Särskilt värdefulla föremål av annan art, t. ex. konstverk till utsmyckning av lokalerna, bör få förbli stadens egendom om staden begär det. I promemorian uttalas emellertid att det är önskvärt att föremålen också i fortsättningen förvaras i domstolslokalerna som deposition.

Med den lösning som förslaget innebär i fråga om rådhusrättslokalerna kommer ansvaret för skötseln av de stadsägda fastigheter där rådhusrättslokaler finns att också i fortsättningen ankomma på staden. Däremot skall städning av lokalerna ankomma på staten. Städpersonal som nu har kommunal anställning och som också i fortsättningen behövs för städning av domstolslokalerna bör enligt förslaget beredas tillfälle att gå över till statlig anställning.

3.3.3 Gemensamma frågor

Det föreslås att *byggnadsstyrelsen* efter övertagandet skall ha ansvaret för förvaltningen av övertagna fastigheter och lokaler. I promemorian erinras också om att byggnadsstyrelsen vid uthyrning av bostad i byggnad som övergått till staten skall samråda med statens personalbostadsdelegation. Beräkningen av städernas kostnadsbidrag bör enligt förslaget åvila riksrevisionsverket.

I promemorian föreslås vissa bestämmelser om *ersättning till staten*. Bestämmelserna är avsedda att ge staten möjlighet att ta ut särskild ersättning hos sådana tingshusbyggnadsskyldige som genom underlåtenhet eller åtgärd under tiden närmast före förstatligandet åsamkar staten olägenhet eller skada. Bestämmelserna är utformade efter förebild i motsvarande föreskrifter vid förstatligandet av vägväsendet. Som utgångspunkt för beräkning av er-

sättning föreslås den 1 juli 1968. Bestämmelserna bör enligt förslaget i tillämpliga delar gälla också i fråga om rådhusrättsstäderna.

I promemorian framhålls att den beslutade domkretsreformen kommer att kräva avsevärda byggnadsinvesteringar. Investeringsbehovet beräknas i promemorian komma att överstiga 100 milj. kr.

4. Remissyttrandena

4.1 Allmänt

Ett stort antal remissinstanser har uttalat sig i den icke remitterade frågan huruvida lokalhållningsskyldigheten bör flyttas över på staten eller inte. Ett flertal yttranden behandlar uteslutande denna fråga.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har, i likhet med några tingshusbyggnadsskyldige, förklarat att de frågor som behandlas i det remitterade förslaget bör utredas ytterligare genom en parlamentariskt sammanfatt kommitté.

Övriga remissinstanser har gått in i en bedömning av de frågor som behandlas i förslaget. Enskilda lokalhållare har emellertid i allmänhet begränsat sig till att behandla frågor av betydelse för de egna förhållandena.

Av de remissinstanser som tagit ställning till förslaget i dess helhet har *JK, Svea hovrätt, byggnadsstyrelsen, kammarkollegiet, statskontoret, riksrevisionsverket och sexton länsstyrelser* tillstyrkt huvudlinjerna i förslaget eller lämnat dem utan erinran. I åtskilliga yttranden, t. ex. kammarkollegiets, betecknas huvudlinjerna som sakligt välgrundade och riktigt avvägda. I åtskilliga andra yttranden konstateras att förslaget visserligen kan medföra orättvisa mellan och inom de båda huvudgrupperna av lokalhållare men att förslaget ändå kan godtagas, framför allt av praktiska skäl. *Svea hovrätt* påpekar att förslaget kan te sig orättvist för invånare i kommun, som efter statens övertagande av huvudmannaskapet läggs samman med rådhusrättsstad. Enligt förslaget skall dessa fullgöra dubbla prestationer: i samband med förstatligandet får de avstå sin andel i tingshusbyggnadsskyldiges egendom och efter sammanläggningen skall de delta i kostnadsbidrag som staden har att betala. Samma påpekande görs i ett avsevärt antal andra yttranden, både tillstyrkande och avstyrkande.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige och två länsstyrelser ställer sig helt avvisande till förslaget. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* påpekar bl. a. att ett statligt övertagande inte innebär att nuvarande lokalhållningsskyldige avlastas ett besvär för framtiden utan endast att kostnaderna för framtiden tas ut av dem på annat sätt. Hovrätten förordar en lösning enligt principerna att staten, då den övertar huvudmannaskapet, omedelbart tar på sig kostnaderna för lokalhållningen genom att betala hyra för lokaler m. m. samt att därefter från fall till fall avgörs efter

vad som är mest praktiskt om staten skall förvärva äganderätten till lokalerna, då mot fullt vederlag, eller om äganderätten skall vara kvar hos nuvarande lokalhållare som då, mot full kostnadstäckning genom hyra, har att upplåta erforderlig egendom till staten. Hovrätten anser ingen olägenhet följa av att specialkommun består med enda uppgift att äga och förvalta egendom under förutsättning att beskattningsbehovet undanröjs, enligt hovrättens förslag genom den hyra staten betalar. Hovrättens förslag innebär bl. a. att full ersättning skall utgå för egendom som staten övertar. Till denna ståndpunkt ansluter sig hovrätten för Västra Sverige och de två länsstyrelserna.

4.2 Tingshusbyggnadsskyldigheten

Huvudlinjerna i fråga om tingshusbyggnadsskyldigheten har, utöver vad som redan redovisats, tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *Göta hovrätt, hovrätten för Nedre Norrland, tre länsstyrelser och kommunförbundet. Hovrätten för Övre Norrland* anser att riktlinjerna för rådhusrättsstäderna bör få motsvarande tillämpning som norm för hur mycket egendom lokalhållare på landet skall överlämna utan vederlag. Hovrätten förutsätter alltså att vederlag skall utgå till lokalhållare med särskilt värdefull egendom. *Domarföreningen* förordar att visst vederlag utgår efter förhandling i varje enskilt fall.

Av nuvarande *lokalhållare*, som yttrat sig över förslaget i denna del, har ett *sextiototal* reservationslöst godtagit huvudlinjerna. Härtill kommer ett *tjugotal* som föreslår större eller mindre modifikationer i förslaget. Ett *femtio-tal* lokalhållare avstyrker förslaget. Av dessa förordar elva att sådan egendom som behövs för domstolsverksamheten skall hyras ut till staten mot full kostnadsersättning. Äganderätten till egendomen föreslås i vissa av dessa yttranden vara kvar hos specialkommunen, i andra föreslås att egendomen överförs till en eller flera primärkommuner inom specialkommunens område. Som ett särskilt skäl att åtminstone f. n. inte föra över äganderätten till tingshus på staten framhåller flera lokalhållare att tingshus som till följd av domkretsreformen inte längre behövs för domstolsändamål bör kunna tillfalla primärkommun, vars invånare helt eller delvis bekostat tingshuset, utan att primärkommunen måste förvärva tingshuset från staten. Återstående fyrtio avstyrkande lokalhållare förordar att staten betalar fullt vederlag för sådan egendom som staten övertar men förutsätter att specialkommunerna avvecklas. Samma ståndpunkt i fråga om vederlag intar, som redan framgått, två hovrätter och två länsstyrelser. *Hovrätten för Västra Sverige* förordar vidare att staten på lokalhållares begäran skall vara skyldig att lösa in också sådan egendom som inte behövs för domstolsverksamhet.

Som nämnts förordas större eller mindre modifikationer av ett tjugotal

lokalhållare. Liknande tankegångar redovisas också i åtskilliga avstyrkande yttranden. Modifikationerna kan grupperas på i huvudsak följande sätt:

A. Staten övertar utan vederlag endast sådan egendom som används i domstolsverksamheten och betalar vederlag för annan egendom.

B. Staten betalar vederlag för sådan del av tingshus som används för annat än domstolsverksamhet eller som personalbostad. I vissa yttranden nämns fall, då tingshus fått särskilt stor omfattning för att tillgodose annan myndighets lokalbehov.

C. Byggnadsfonder och likartade tillgångar övergår inte till staten. Som alternativ förordar *länsstyrelsen i Värmlands län*, att fonderade medel i statens hand får bilda en fond för byggande av domstol inom vederbörande tingslag. *Tingshusbyggnadsskyldige i Hedemora tingslag* anser att undantag eventuellt bör göras för medel som är avsedda för nära förestående ny- eller tillbyggnad. Som motivering för att fonder o. d. inte bör förstatligas anges främst att medlen samlats för att tillgodose domstolsverksamheten i den egna bygden och att bygdens intresse vid en avvägning mot domstolväsendets väger tyngre.

D. Tingshus som inte längre behövs för domstolsverksamheten övertas inte av staten. Till denna modifikation ansluter sig synpunkten att tingshus, som genom den pågående domkretsreformen blir överflödiga för sitt ändamål, i åtskilliga fall kan komma till användning för primärkommunal verksamhet. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* föreslår, i likhet med flera andra länsstyrelser och åtskilliga lokalhållare, att staten i sådana fall skall överlåta tingshuset till den primärkommun där tingshuset är beläget. Bl. a. *Svea hovrätt* förordar att sådan överlåtelse sker utan ersättning.

E. Vederlag bör kunna utgå efter skälighetsbedömning eller för vissa slag av egendom.

Hovrätten för Övre Norrland utvecklar sitt förslag så att resultatet av en tänkt avräkning mellan specialkommuns prestationsskyldighet och dess egendom i flertalet fall torde leda till noll och förordar som en praktisk lösning att lokalhållare, som gör anspråk på vederlag, skall göra framställning om förhandlingar med staten i samband med förstatligandet.

Remissinstanser vilkas ställningstagande leder till att egendom och/eller vederlag skall tillkomma specialkommun förordar så gott som undantagslöst att dessa värden skall tillfalla den eller de primärkommuner som ingår i specialkommunen.

Förslaget i promemorian att viss egendom som inte direkt används i domstolsverksamheten — t. ex. porträttsamlingar — skall kunna överlämnas till lokal institution har genomgående fått ett positivt mottagande. Flera lokalhållare har anvisat lämplig mottagare för sådan egendom. *JK* uttalar att nuvarande lokalhållare är närmast att företräda de lokala intressena. Frågan hur man skall förfara med egendomen bör därför avgöras medan specialkommunerna fortfarande finns kvar och kan göra sitt inflytande gällande.

JK förordar att man i god tid innan tingshusbyggnadsskyldige avvecklas gör en inventering av de tillgångar det kan vara fråga om och sätter igång utredning — centralt eller lokalt — för att få fram förslag till egendomens framtida förvaltning. Det påpekas också att antikvarisk expertis kan behöva anlitas i vissa fall.

I ett betydande antal remissyttranden betonas fördelarna med nuvarande decentralisering av lokalhållningen. Som den väsentligaste fördelen framhålls genomgående att nödvändiga reparationer och andra åtgärder som är av omedelbar betydelse för arbetet vid domstolen kan vidtas snabbt och till låga kostnader. I fall av ett förstatligande är det enligt en stark opinion — hovrätter, länsstyrelser, domarföreningen och ett stort antal lokalhållare — ytterst betydelsefullt att lokalhållningen får behålla en viss lokal anknytning. Som lokalt organ föreslås bl. a. chefsdomaren ensam eller chefsdomaren tillsammans med några nämndemän eller andra lämpliga personer. Lokalrepresentationen föreslås få befogenhet att sörja för smärre reparationer och skaffa vissa inventarier, för vilka erforderliga medel bör stå till dess förfogande. Som lämpliga uppgifter föreslås vidare att göra framställningar och påpekanden till byggnadsstyrelsen eller dess regionalförvaltning och att göra upp anslagsframställning. *Hovrätten för Västra Sverige* förklarar sig förutsätta att hovrätterna får visst inflytande på utformningen av domstolslokaler.

Från åtskilliga håll påpekas att tingshusbyggnadsskyldige av tradition tillgodoser också andra behov med anknytning till domstolarna och deras verksamhet än den egentliga tingshusbyggnadsskyldigheten. *Domarföreningen* nämner som exempel studieresor för nämndemännen, anordnande av lunchrum, andra personalvårdande åtgärder och litteraturinköp. Genomgående betonas vikten av att medel ställs till förfogande för sådana ändamål som nu faktiskt tillgodoses av tingshusbyggnadsskyldige. *Tingshusbyggnadsskyldige i Listers och Sölvesborgs domsagas tingslag* föreslår att tingshusbyggnadsskyldige får behålla ett visst kapitalbelopp att förvaltas av häradsnämnden och att med avkastningen får bekostas studieresor och annan personalvård.

Förslaget i fråga om primärkommuner som fullgör tingshusbyggnadsskyldighet har godtagits av berörda lokalhållare. *Svea hovrätt* anmärker att sådana kommuner principiellt bör likställas med rådhusrättsstäder men motsätter sig med hänsyn till praktiska synpunkter inte förslaget.

4.3 Rådhusrättsstädernas lokalhållning

Huvudprincipen för den ekonomiska avvecklingen av rådhusrättsstädernas lokalhållningsskyldighet har tillstyrkts eller lämnats utan erinran av *hovrätten för Övre Norrland och femton rådhusrättsstäder*, däribland Göteborg. Med vissa modifikationer i fråga om kostnadsbidragets storlek har

också Göta hovrätt, två länsstyrelser och ytterligare fem rådhusrättsstäder, däribland Malmö, godtagit förslaget.

I fråga om kostnadsbidragets storlek och beräkning framförs vissa anmärkningar också i tillstyrkande yttranden. Statskontoret redovisar vissa beräkningar med utgångspunkt från de grunduppgifter, som återgivits i departementspromemorian. Beräkningarna bygger på fastigheternas brandförsäkringsvärden och leder till två extremvärden för den egendom som enligt förslaget skall tillfalla staten. Extremvärdena motsvarar femton resp. drygt elva och ett halvt års kostnader för den verksamhet som skall övertas från specialkommunerna. Statskontoret finner med stöd av dessa beräkningar att promemorians motsvarande uppgift om tolv års kostnader är väl underbyggd. Med hänsyn härtill och till den väntade expansionen i stadsregionerna finner statskontoret att rådhusrättsstädernas kostnadsbidrag bör utgå under lägst tolv och högst femton år. Statskontoret tillstyrker den längre tidsperioden. Hovrätten för Nedre Norrland, som avstyrker förslaget om kostnadsbidrag, förordar i fall av kostnadsbidrag en annan fördelning av denna skyldighet. Det sammanlagda bidragsbeloppet för hela landet bör fördelas på städerna enligt invånarantalet. Med en sådan metod kan man enligt hovrättens mening undvika att städer som tillhandahållit små och mindre välutrustade lokaler får bidra med lägre belopp än städer av motsvarande storlek som anskaffat rymliga och ändamålsenliga lokaler. Man behöver med denna metod heller inte gå in på frågan om stad eftersatt sin lokalhållningsskyldighet. Byggnadsstyrelsen föreslår, i likhet med bl. a. länsstyrelserna i Jönköpings och Västernorrlands län, som en administrativt enklare lösning att man i stället för marknadshyra contra kostnadsbidrag, vilka belopp styrelsen förutsätter bli ungefär lika stora, inför ett kontrakt-reglerat hyresförhållande där hyran sätts till noll kronor. I de fall då staten övertar hyresrätt till lokaler eller då kommunala lokaler frånträds före tioårsperiodens utgång kan en bidragsskyldighet inträda. Länsstyrelsen i Jämtlands län ifrågasätter om kostnadsbidrag bör utgå under så lång tid som tio år.

De förordade modifikationerna av kostnadsbidraget har i stort sett samma innehåll. Man vill konstruera kostnadsbidraget på samma sätt som motsvarande bidrag vid förstatligandet av polisväsendet, dvs. en femårig bidragstid med bidraget nedtrappat med en femtedel varje år. Göta hovrätt utgår från att syftet med bidraget främst är att mildra de ekonomiska verkningarna för staten i övergångsskedet. Hovrätten anser det därför ligga närmare till hands att behandla rådhusrättsstäderna på samma sätt som vid den tidigare huvudmannaskapsreformen än att tillmäta den i promemorian eftersträfvade likformigheten mellan land och stad avgörande betydelse. Länsstyrelsen i Västmanlands län påpekar liksom flera städer att rådhusrättsstäderna tidigare svarat för samtliga kostnader för rådhusrätternas verksamhet och därigenom haft en bredare kostnadsbelastning än tingshusbyggnadsskyl-

dige, som endast svarat för lokalerna. *Umeå stad*, som ansluter sig till modifikationslinjen, motiverar sitt ställningstagande bl. a. med att invånare i kommuner som under löpande bidragstid kommer att läggas samman med rådhusrättsstad belastas oskäligt genom den i promemorian föreslagna lösningen.

Förslaget om kostnadsbidrag avstyrks helt av bl. a. *hovrätten för Nedre Norrland, fem rådhusrättsstäder, däribland Stockholm, och kommunförbundet. Hovrätten för Nedre Norrland*, som tillstyrker förslaget i fråga om tingshusbyggnadsskyldige, motiverar sitt avstyrkande beträffande rådhusrättsstäderna på i huvudsak följande sätt: Det lär inte vara praktiskt möjligt att nå full likformighet mellan land och stad. Det är föga eftersträvansvärt att lägga pålagor på vissa kommuner i syfte huvudsakligen att förebygga att dessa skulle komma i ett gynnsammare läge än andra. För den föreslagna bidragsskyldigheten har inte åberopats och torde heller inte med någon större styrka kunna åberopas statsfinansiella skäl. Den omständigheten att städernas domstolslokaler inte lämpligen kan överlämnas till staten har icke sin grund i att städerna skulle ha underlåtit att fullgöra sin lokalhållningsskyldighet utan beror främst på att deras lokalhållning administreras och finansieras på annat sätt än tingshusbyggnadsskyldigheten. *Kommunförbundet* anser att ett övertagande av skyldigheten utan kostnadsbidrag är mest lämpligt ur praktiska synpunkter. *Stockholms stad* åberopar som ett principiellt skäl den kostnadsbelastning som före rådhusrätternas förstatligande åvilat rådhusrättsstädernas invånare utan motsvarighet för tingshusbyggnadsskyldige. Till denna argumentering ansluter sig övriga städer som avstyrker bidragsförslaget. *Stockholms stad* åberopar vidare för egen del den speciella kostnadsbelastning som följt av att till *Stockholms rådhusrätt* förts mål och ärenden för vilka annat laga forum saknas.

Svea hovrätt förordar att möjlighet skall finnas till engångsuppgörelse för rådhusrättsstad, som är villig att överlåta domstolsbyggnad till staten. *Länsstyrelsen i Stockholms län* förordar att frågan om övertagande av rådhuset i Stockholm blir föremål för särskilda förhandlingar mellan staten och *Stockholms stad*.

Domarföreningen finner det angeläget att frågan om äganderätten till stadsägda byggnader som inrymmer domstolslokaler avgörs slutligt redan i samband med förstatligandet. *Kommunförbundet* godtar den föreslagna tioåriga hyrestiden men framhåller att statens nyttjanderätt bör avvecklas så snart som möjligt inom denna tid. *Eskilstuna stad*, som förordar ett femårigt kostnadsbidrag, vill att också tiden för statens hyresrätt skall bestämmas till fem år. *Borås stad* föreslår under hänvisning till städernas egen lokalplanering att framställning om förlängning av den tioåriga hyrestiden skall göras minst fem år i förväg. *Svea hovrätt* påpekar att staten kan komma att ha behov av förlängd hyrestid också i andra fall än dem som angetts i förslaget.

När det gäller obligatoriska domstolsinventarier finner *domarföreningen* det vara oegentligt att t. ex. antika möbler skall kunna ersättas med andra. Föreningen påpekar också att utrustning i särskilt iordningställda vigselrum bör finnas kvar om inte på annat sätt så åtminstone som garanterad deposition. Lokalen bör då givetvis också få användas vid vigslar som förrättas av särskilt förordnad vigselförrättare. *Göteborgs stad* hävdar att rätten att byta ut föremål bör kunna utövas också efter förstatligandet efter överenskommelse mellan staten och resp. stad.

Den föreslagna möjligheten för rådhusrättsstad att behålla äganderätten till konst och annan utsmyckning hälsas med tillfredsställelse av så gott som samtliga berörda instanser. Städerna *Göteborg* och *Örebro* anser emellertid, med instämmande av *länsstyrelsen i Örebro län*, att sådan egendom bör förbli stadens utan särskild åtgärd.

4.4 Gemensamma frågor

Förslaget om ersättningskyldighet i vissa fall har behandlats i ett stort antal yttranden. *Hovrätten för Övre Norrland* och *borgmästaren i Stockholms rådhusrätt* anser att ersättning bör kunna utkrävas på grund av åtgärd eller underlåtenhet längre tillbaka i tiden än enligt förslaget. *Länsstyrelsen i Värmlands län* vill lägga förslaget i denna del till grund för en analog rätt för tingshusbyggnadsskyldige att få ersättning av staten när de genom förstatligandet kommer i en särskilt oförmånlig ställning. *Kammarkollegiet* finner att skälen för den föreslagna ersättningskyldigheten inte är särskilt starka men vill inte motsätta sig förslaget. Ett övervägande antal remissinstanser, bland vilka kan nämnas *fyra hovrätter* och *ett flertal länsstyrelser*, avstyrker emellertid förslaget i denna del. En hovrätt undantar dock bestämmelsen om ersättning för försummelse att fullgöra lokalhållningen under senare tid (12 § 3. i lagförslaget).

Kostnadsberäkningarna i promemorian kommenteras i *byggnadsstyrelsens* yttrande. Med ledning av uppgifter i promemorian beräknar styrelsen överslagsmässigt att kostnaderna kommer att överstiga vad som angetts i promemorian. Som exempel nämns att kostnaderna för underhåll av övertagna fastigheter enligt gällande principer kan uppskattas till 2,5 milj. kr. (1,5 milj. kr. enligt promemorian). Efter liknande grunder antages att posten för driftkostnader bör beräknas till 4—5 milj. kr. (3 milj. kr. enligt promemorian). Byggnadsstyrelsen berör vidare förslagets verkningar i fråga om personalbehov hos styrelsen. För handläggning av ärenden om ny-, till- eller ombyggnad och andra lokalförändringar måste styrelsens utredningsbyrå tillföras personalresurser motsvarande årliga lönekostnader om ungefär 140 000 kr. För planering, ledning och kontroll av underhållsarbeten i tingshus och andra fastigheter fordras en ökning av styrelsens personalresurser, som kan beräknas dra en lönekostnad av 300 000—500 000 kr.

per år. *Statens personalbostadsdelegation* räknar i sitt yttrande med att delegationens uppgifter i fråga om hyressättning m. m. skall kunna utföras utan personalförstärkning, under förutsättning att erforderlig uppsägning av gällande hyresavtal medför att relativt god tid står till förfogande för arbetet.

Riksrevisionsverket förordar att uppdraget att beräkna kostnadsbidrag anförtros byggnadsstyrelsen eller kammarkollegiet, eftersom riksrevisionsverket numera inte har närliggande arbetsuppgifter och lämplig personal härför.

Personalfrågorna berörs i yttranden av bl. a. avtalsverket och kommunalarbetsareförbundet. *Avtalsverket* förklarar att frågan om anställnings- och arbetsvillkor för den tjänstemannapersonal som enligt förslaget skall övergå till statsanställning bör bli föremål för s. k. AB-förhandling. Verket föreslår att planlägningsarbetet för städpersonalens övergång samordnas genom länsstyrelserna, som fullgjort motsvarande uppgifter vid tidigare huvudmannaskapsreformer. *Kommunalarbetsareförbundet* förutsätter att personal som berörs av förstatligandet bereds statlig anställning utan inskränkning i sina nuvarande pensions-, löne- och övriga anställningsvillkor.

5. Departementschefen

Genom förstatligandet av rådhusrätterna den 1 januari 1965 togs ett stort steg mot ett helstatligt domstolsväsende. Den enda uppgift som ännu inte övertagits av staten är lokalhållningen för de allmänna underrätterna. När det gäller häradsrätterna är det tingslagen som är skyldiga att hålla kansli- och sammanträdeslokaler jämte möbler och viss annan utrustning. För denna uppgift bildar invånarna i varje tingslag en specialkommun, tingshusbyggnadsskyldige. Specialkommunens kostnader täcks genom en särskild skatt, tingshusmedel. Stad med rådhusrätt har att i samma utsträckning svara för lokaler m. m. för rådhusrätten. Kostnaderna täcks med kommunalskattemedel.

Frågan hur lokalhållningen för underrätterna bör ordnas har övervägts av åtskilliga utredningar under tidernas lopp. Vid flera tillfällen har förordats att staten övertar också denna del av kostnadsansvaret för underrätterna. Vid årets riksdag har frågan fått sin slutliga lösning. I statsverkspropositionen (bilaga 4 s. 54) förelades riksdagen ett principförslag om att staten skall överta lokalhållningen den 1 januari 1971. Riksdagen biföll förslaget den 11 mars 1970.

Frågan om de närmare villkoren för det statliga övertagandet av lokalhållningsskyldigheten togs inte upp i statsverkspropositionen. Jag anmälde där att frågan krävde närmare övervägande och att förslag till lagstiftning skulle läggas fram för riksdagen senare. Jag är nu beredd att presentera ett

sådant förslag. Det bygger i allt väsentligt på en promemoria som under år 1969 upprättades inom domstolsberedningen i justitiedepartementet. Promemorian har remissbehandlats.

Innan jag går in på de förslag som lagts fram i promemorian vill jag lämna några uppgifter som belyser *nuvarande lokalförhållanden* och värdet av den egendom som lokalhållarna tillhandahåller för underrätternas verksamhet. Inledningsvis vill jag nämna att nuvarande häradsrätter och rådhusrätter den 1 januari 1971 ersätts av en ny, enhellig underrättsorganisation. De nya domstolarna kommer att kallas tingsrätter.

I hela landet finns f. n. sammanlagt 135 allmänna underrätter, varav 27 är rådhusrätter. För häradsrätterna disponeras 146 tingshus. 50 av dem ligger på tingsställe utanför kansliorten. I 124 fall finns personalbostäder i tingshus eller anslutande byggnad. Den alldeles övervägande delen av tingshusen används enbart för domstolsändamål jämte — i vissa fall — personalbostäder. Enligt en inventering som utfördes under hösten 1968 och som redovisas i promemorian uppgick de sammanlagda taxeringsvärdena för tingshusen till i runt tal 71 milj. kr. och brandförsäkringsvärdena till 210 milj. kr. De årliga driftkostnaderna för tingshusen uppgick till 2,9 milj. kr. och underhållskostnaderna till 1,5 milj. kr.

För 27 domstolar hyrs lokaler, delvis som tillskott till tingshus. Enligt inventeringen uppgick hyreskostnaderna samt kostnaderna för städning och belysning i dessa fall till sammanlagt 830 000 kr. om året.

Inventarier fanns till ett uppskattat värde av sammanlagt 14,5 milj. kr. Tingshusbyggnadsskyldige har vidare betydande fonder och banktillgodohavanden. Beloppen växlar dock något år från år. Enligt den inventering som jag nyss nämnde fanns tillgångar av detta slag till ett värde av 38 milj. kr. Också andra slag av tillgångar finns i många fall. Å andra sidan redovisades skulder till ett belopp av 14,3 milj. kr.

Hos så gott som alla tingslag finns anställda en eller flera tingshusvaktmästare. Antalet anställda av denna kategori uppgick 1968 till 162, varav ett hundratal med heltidsanställning. Härtill kommer särskild städningsspersonal till ett antal av omkring 90.

Beträffande rådhusrättsstäderna är läget annorlunda, eftersom lokalhållningen här inte utgör någon från den kommunala förvaltningen i övrigt helt fristående verksamhet. Någon särskild förmögenhetsmassa för domstolsverksamheten finns sålunda inte. Samtliga rådhusrätter har lokaler i byggnad som ägs av vederbörande stad men till skillnad från förhållandena på landet är det bara i ett fåtal fall som domstolen förfogar över hela byggnaden. I regel används byggnaden också för annan verksamhet, framför allt kommunal sådan. Om man fördelar taxeringsvärdena för de byggnader, som inrymmer rådhusrätt, efter den disponerade lokalytan motsvarar rådhusrätternas andelar av hela lokalytan ett sammanlagt värde av 30 milj. kr. Mot-

svarande fördelning av brandförsäkringsvärdena ger till resultat 70 milj. kr. Hyresvärdet av rådhusrättslokaler uppgick enligt den förut nämnda inventeringen till 5 milj. kr. om året och de årliga omkostnaderna till 1,8 milj. kr. Inventarier har redovisats till ett värde av 8,8 milj. kr.

Förslagen i promemorian går ut på skilda lösningar i fråga om lokalhållningen för domstolar som i dag är häradsrätter och lokalhållningen för domstolar som i dag är rådhusrätter. Beträffande lokalhållningen för häradsrätterna innebär förslaget att staten, när den övertar tingshusbyggnadsskyldigheten, också övertar tingshusbyggnadsskyldiges samtliga tillgångar och förpliktelser utan att något vederlag för tillgångarna utgår. I fråga om lokalhållningen för rådhusrätterna föreslås att staten får hyresrätt till lokalerna under viss tid och att staden betalar ett kostnadsbidrag till staten. Jag återkommer strax till den närmare innebörden i detta förslag.

Jag följer i fortsättningen samma uppdelning som i promemorian och uppehåller mig alltså först vid frågan om *lokalhållningen för häradsrätterna*, dvs. frågan om övertagandet av den skyldighet som f. n. åvilar tingshusbyggnadsskyldige. Den lösning som i denna del föreslagits i promemorian har i princip godtagits eller lämnats utan erinran av omkring halva antalet berörda lokalhållare och av en klar majoritet bland övriga remissinstanser.

Flertalet av de remissinstanser som avstyrker förslaget anser att staten bör betala vederlag för egendom som övertas. Så gott som undantagslöst förordas därvid att vederlaget skall tillfalla primärkommunerna inom tingslaget.

Såsom anförts i promemorian finns det tre i och för sig tänkbara lösningar av frågan hur övertagandet av lokalhållningen närmare bör utformas. Staten kan i fortsättningen hyra de domstolslokaler som behövs eller staten kan överta de tingshusbyggnadsskyldiges egendom med äganderätt. I sistnämnda fall kan man tänka sig antingen att staten betalar vederlag för egendomen eller att staten övertar egendomen utan gottgörelse.

Hyresalternativet har avvisats i promemorian och har få förespråkare bland remissinstanserna. Jag delar uppfattningen att detta alternativ har avgjorda nackdelar. Den främsta invändningen är att specialkommunerna skulle komma att bestå uteslutande för att äga och förvalta domstolslokaler som skulle upplåtas till staten. Detta kan inte vara en rationell och ändamålsenlig ordning. En tänkbar variant av hyresalternativet är att lokalbeståndet kommunaliseras och att staten hyr lokalerna av primärkommunerna. Enligt min mening skulle emellertid en sådan lösning inte möta någon större förståelse på kommunalt håll. Med hänsyn till vad jag nu har anfört anser jag inte att hyresalternativet bör genomföras.

Vad sedan gäller frågan om vederlag bör utgå eller inte utgå för egendom som staten övertar kan, såsom promemorian och remissyttrandena visar,

åtskilliga skäl anföras för den ena eller andra lösningen. Vad som främst talar för den lösning som förordats i promemorian är enligt min mening följande. Om all egendom som tillhör tingshusbyggnadsskyldige övertas av staten utan att någon annan egendom kommer i dess ställe kan den specialkommun som de tingshusbyggnadsskyldige utgör avvecklas med en gång. Anordningen med en specialkommun med särskild beskattningsrätt är otidsenlig och orationell. Det står helt i överensstämmelse med utvecklingen på andra samhällsområden att sådana speciella arrangemang bringas att upphöra. Vidare anser jag det vara följdriktigt att den växling av lokalhållare, som nu skall ske enligt riksdagens beslut, genomförs på det sättet att den nye lokalhållaren bara träder in i den förres ställe. Den egendom som tingshusbyggnadsskyldige äger har anskaffats för medel som erhållits genom utdebitering. I princip innebär den beslutade reformen ingenting annat än att man byter huvudman och ersätter en finansieringsmetod med specialbeskattning med en annan metod som innebär att kostnaderna täcks genom den allmänna beskattningen.

För den i promemorian förordade lösningen talar enligt min mening vidare det skäl av statsfinansiell natur som har anförts i promemorian. Som där har framhållits förestår betydande investeringar i om- och nybyggnad av domstolslokaler som en följd av de ändringar i domkretsindelningen som 1969 års riksdag beslutat. Om staten inte hade övertagit lokalhållningen skulle dessa kostnader ha åvilat de tingshusbyggnadsskyldige. Därför är det enligt min åsikt också helt rimligt att de medel som nuvarande lokalhållare reserverat för byggnadsändamål i form av fonder och andra tillgodohavanden övergår till staten som skall genomföra byggnadsprogrammet i egenskap av ny lokalhållare.

Mot den föreslagna lösningen har i några remissyttranden invänts att den innebär stora orättvisor olika tingshusbyggnadsskyldige emellan, eftersom de som har en god ställning i form av välhållna tingshus och reserverade medel behandlas på samma sätt som de som har dåliga tingshus och inga tillgångar av betydelse i övrigt. I likhet med vad som har anförts i promemorian anser jag emellertid att det är omöjligt att konstruera en metod som ger matematisk rättvisa mellan olika tingshusbyggnadsskyldige. Härtill kommer att rättviseresonemanget är berättigat bara om de ekonomiska olikheter som råder mellan tingshusbyggnadsskyldige beror på större eller mindre omsorg och förutseende i förvaltningen och inte på yttre omständigheter såsom skillnader i skatteunderlag o. d. Att säkert påvisa orsakerna till förefintliga olikheter låter sig dock inte göra.

Sammanfattningsvis anser jag att man måste låta praktiska och statsfinansiella skäl av det slag som jag nu har anført vara avgörande när man tar ställning till förslaget i promemorian.

På grund av det anförda ansluter jag mig till den lösningen att tingshusbyggnadsskyldiges samtliga rättigheter och andra tillgångar samt för-

pliktelser övertas av staten utan att något vederlag lämnas för tillgångarna. Detta stämmer överens med det förfarande som tillämpades när staten den 1 januari 1944 övertog den allmänna väghållningen på landet.

I vissa remissyttranden har man reagerat mot en konsekvens av förslaget som hänger samman med att lokalhållningsreformen till tiden sammanfaller med ändringar i domkretsindelningen. På några håll uppkommer nämligen den situationen att tingslag lämnar över till staten betydande tillgångar i form av fast egendom och penningmedel samtidigt som ortens domsagokansli dras in. Jag vill framhålla att det inte ligger någon principiell nyhet i detta. Det står helt i överensstämmelse med sedan länge rådande praxis i ärenden om domkretsindelning att ett tingslag som helt eller delvis går upp i ett annat också lämnar över tillgångar till den nybildade enheten. Jag är emellertid medveten om att det föreligger ett eller annat extremt fall där tingslag som förlorar domstolskansli har — förutom tingshus och vad därtill hör — ovanligt stora fonder. Det kan finnas vissa skäl för en särbehandling av ett sådant fall. Samma betraktelsesätt kan anläggas när situationen är sådan att egendomen — t. ex. ett tingshus — inte längre behövs för domstolsbruk och staten inte heller för annat ändamål har intresse av egendomen.

En lösning av sådana frågor som jag nu har nämnt är att staten efter framställning från berörd primärkommun överlåter egendomen helt eller delvis till kommunen på förmånliga villkor. Jag förutsätter att frågor av denna art skall kunna lösas förhandlingsvägen.

Ett annat undantagsfall som kan motivera viss särbehandling föreligger när ett tingshus på statens begäran byggts särskilt stort för att hysa också annan statlig myndighet än domstolen. Också i ett sådant fall bör frågan om kompensation kunna lösas genom förhandlingar.

Kungl. Maj:t bör bemyndigas att träffa uppgörelse i de förhandlingsfrågor som jag nu har nämnt.

Till vissa särskilda former för fullgörande av tingshusbyggnadsskyldighet återkommer jag i det följande.

Som jag redan har antytt innebär förslaget i fråga om *lokalhållningen för rådhusrätterna* en annan lösning än den som har förordats i fråga om tingshusbyggnadsskyldigheten. Lokalhållningen för rådhusrätterna är inte en fristående uppgift som finansieras i särskild ordning. Den egendom som ställs till domstolens förfogande är därför inte heller en särskild förmögenhetsmassa, skild från stadens övriga tillgångar. Praktiskt sett föreligger dessutom den skillnaden i förhållande till tingshusbyggnadsskyldiges lokalhållning att rådhusrätt i allmänhet inte disponerar hel byggnad för sin verksamhet. I flertalet fall används sådan byggnad också och ofta till huvudsaklig del för primärkommunens egen verksamhet. Dessa omständigheter medför enligt promemorian att man beträffande rådhusrätternas lo-

kaler inte kan direkt överföra den principlösning, som föreslagits i fråga om lokalhållningen för häradsrätterna.

Det förslag som läggs fram i promemorian innebär i huvudsak följande. Rådhusrättsstad behåller äganderätten till de fastigheter där domstolslokaler upplåtits. I stället betalar staden ett bidrag till statens kostnader för lokalhållningen. Bidraget motsvarar stadens nuvarande kostnader under tio år. Om annat inte avtalas betalas bidraget i årliga poster under de närmaste tio åren. För att trygga statens lokalbehov för domstolarna under en övergångstid tillförsäkras staten hyresrätt till de lokaler som vid förstatligandet är avsedda för domstolsbruk. Hyresrätten skall kunna bestå i tio år. Under särskilda förhållanden har staten rätt till förlängning. För dispositionsrätten till lokalerna skall staten betala marknadshyra.

De allra flesta remissinstanserna har godtagit förslaget i promemorian. Också enligt min mening bör frågan om lokalhållningen i rådhusrättsstäderna lösas så att städerna upplåter hyresrätt till nuvarande domstolslokaler eller överlåter hyresrätten till lokaler som staden hyr för ändamålet och att städerna betalar ett bidrag till staten. Jag delar också uppfattningen att staten bör betala marknadshyra för de lokaler som upplåts och att hyrestiden bör bestämmas till tio år med möjlighet till förlängning.

Beträffande kostnadsbidragets storlek och utformning har i remissyttrandena framförts åtskilliga synpunkter.

I några yttranden förordas en sänkning av bidraget och i andra en höjning. De som förordar en sänkning hänvisar i regel till den lösning som man tillämpade när polisväsendet förstatligades, dvs. ett bidrag som avtrappades under fem år. Enligt min mening är det emellertid rimligt att man vid bestämmandet av bidragets storlek håller fast vid den utgångspunkt som förslaget i promemorian har, nämligen att söka åstadkomma ekonomisk likformighet i behandlingen av lokalhållare på land och i stad. Med hänsyn härtill anser jag i likhet med en klar majoritet bland remissinstanserna att bidraget inte bör sättas lägre än enligt förslaget.

En uppräknig av bidraget i förhållande till förslaget förordas av statskontoret, som menar att bidraget bör motsvara femton års kostnader eller i varje fall tolv års. Visst stöd för denna ståndpunkt har statskontoret funnit i promemorian. De beräkningar som där har gjorts över värdet av tingshusbyggnadsskyldiges egendom pekar mot att värdet svarar mot ungefär tolv års kostnader för tingshusbyggnadsskyldige. Statskontoret har dessutom åberopat den befolkningsexpansion som är att vänta i stadsregionerna.

Som jag nyss har anfört bör man sträva efter att ekonomiskt sett få ungefärlig likformighet i behandlingen av å ena sidan tingshusbyggnadsskyldige och å andra sidan rådhusrättsstäderna. Det är emellertid orealistiskt att tro att man kan åstadkomma en matematiskt rättvis avvägning. Grundmaterialet är alltför osäkert för att detta skall vara möjligt. Beräk-

ningarna i promemorian av egendomsvärden och kostnader på häradsrättssidan rör sig med approximativa siffror. Byggnadsstyrelsens remissyttrande ger vid handen att årskostnaderna för häradsrätternas lokaler kommer att överstiga de beräknade kostnaderna med 2—3 milj. kr. Redan en sådan ökning innebär en korrigerig av promemorians uppgift om tolv årskostnader till omkring tio. Vidare är att märka att promemorians beräkningar speglar egendomsbeståndet under år 1968. Med hänsyn till dessa förhållanden anser jag att det inte finns anledning frångå förslaget om att kostnadsbidraget skall bestämmas till tio årsbelopp.

Den föreslagna tiden för statens hyresrätt har allmänt godtagits av remissinstanserna. Även jag anser den vara väl avvägd. Jag vill emellertid framhålla att det i vissa fall kan bli aktuellt att avveckla hyresförhållandet redan före utgången av denna tid. Jag förutsätter att avveckling eller förlängning av hyresförhållande föregås av samråd i god tid mellan kontrahenterna.

I vissa fall kan den bästa lösningen av en lokalfråga visa sig vara att staten förvärvar domstolsbyggnad som ägs av en stad. Möjlighet bör finnas till engångsuppgörelse i sådana fall. Det bör också finnas möjlighet att komma överens om en annan ordning för fullgörandet av stads bidragsplikt än den regelmässiga med tio års kostnadsbidrag.

Lokalhållningsskyldigheten för häradsrätt fullgörs i vissa fall i andra former än de ordinära. Jag syftar här på sådana fall då området för tingshusbyggnadsskyldige sammanfaller med primärkommuns område och primärkommunen direkt fullgör lokalhållningsskyldigheten utan att ta ut den särskilda skatt som tingshusmedlen utgör. I den mån egendom ändå kan anses tillhöra den latent specialkommunen bör egendomen enligt min mening följa huvudregeln för tingshusbyggnadsskyldiges egendom och alltså tillfalla staten utan vederlag. I de fall däremot då tillgångar som används för lokalhållningen tillhör primärkommunen är situationen mycket lik den som föreligger i fråga om rådhusrättsstads lokalhållning. Det skulle därför kunna komma i fråga att tillämpa samma regel som för rådhusrättsstäderna. I överensstämmelse med vad som har anförts i promemorian anser jag emellertid att praktiska skäl talar för en annan metod. Så gott som undantagslöst är det i dessa fall fråga om lokaler som används för tingssammanträden på särskilt tingsställe utanför domstolens kansliort. Mellan tingssammanträdena kommer egendomen i regel till användning för annan verksamhet, för det mesta primärkommunens egen. Den primärkommunala användningen av lokalerna är klart dominerande. Att i sådana fall tillämpa systemet med kostnadsbidrag och marknadshyra ter sig alltför omständligt för både staten och kommunen. Jag ansluter mig därför till förslaget i denna del, enligt vilket staten under tio år får nyttja lokalerna mot ersättning för kommunens kostnader. Jag återkommer i specialmotiveringen till frågan om vad som bör räknas in i dessa kostnader.

De administrativa uppgifterna i fråga om lokalhållningen efter ett förstatligande har berörts av vissa remissinstanser. Många uttalar sig sålunda för en viss decentralisering av lokalhållningen även sedan den övertagits av staten. Man vill härigenom ta till vara de fördelar i form av smidighet och snabbhet vid lokalfrågornas handläggning som är förknippade med nuvarande system, särskilt när det gäller förhållandena i tingslagen.

Efter ett förstatligande kommer lokalerna att förvaltas av byggnadsstyrelsen, dels centralt och dels genom styrelsens regionala organ. Enligt min mening finns det ingen anledning anta annat än att en förvaltning genom byggnadsstyrelsen kommer att fungera väl och effektivt. Jag räknar med att styrelsen kommer att få tillräckliga resurser för sin nya uppgift.

De lokala synpunkterna på byggnads- och förvaltningsfrågor bör emellertid också i det nya systemet kunna komma till uttryck på lämpligt sätt. Både vid byggnadsplaneringen och i det löpande förvaltningsarbetet lär det bli anledning för styrelsen att samråda med företrädare för de lokala domstolarna. Härigenom kan det stora intresse för domstolarnas lokaler som särskilt tingshusbyggnadsskyldige har visat tas till vara i viss utsträckning. Också med hovrätterna såsom chefsmyndigheter för de allmänna underrätterna bör ett samarbete komma till stånd. Vidare kommer styrelsen naturligtvis att i den omfattning som behövs samråda med berörda kommuner på samma sätt som nu sker t. ex. vid planering och utformning av polishus.

Enligt förslaget i promemorian skall staten ha rätt till *ersättning i vissa fall från nuvarande lokalhållare*. Ersättningsanspråk kan enligt promemorian riktas mot tingshusbyggnadsskyldige som efter utgången av juni 1968

1. förfogat över sina tillgångar för annat ändamål än tingshusbyggnadsskyldige haft att tillgodose,
2. utan tillräckliga skäl slutit avtal eller gjort utfästelser vilka avser även tid efter förstatligandet och genom vilka staten tillskyndas avsevärt förfång,
3. eftersatt sina åligganden i sådan grad att lokaler eller inventarier för domstolen icke är i godtagbart skick vid statens övertagande,
4. vidtagit annan särskild åtgärd i syfte att överföra kostnader på staten.

Ersättningsanspråk enligt 3 kan riktas också mot rådhusrättsstad.

Förslaget i denna del har väckt stark kritik bland remissinstanserna. På åtskilliga håll tolkar man förslaget som ett utslag av misstro mot lokalhållarnas verksamhet. Mot förslaget har också inväntats att det omfattar tid innan förslaget gjorts offentligt och att förslaget innebär att anspråk kan grundas på kommunala beslut, som tillkommit i laga ordning och vunnit laga kraft.

Enligt min mening skall man inte läsa in något misstroende mot lokal-

hållarna i allmänhet i de föreslagna ersättningsbestämmelserna. Inte heller den invändningen att bestämmelserna kan komma att rikta sig mot i formellt riktig ordning fattade beslut anser jag bärande. Bestämmelserna innebär nämligen inte att några beslut rivs upp. Innebörden är i stället den att beslut, som är formellt oantastliga men som betyder att man illojalt förfogar över egendom, kan leda till ett vederlagsanspråk från statens sida. Trots att jag sålunda anser att remisskritiken till stor del skjuter över målet har jag stannat för att inte ta upp någon motsvarighet till promemorians förslag i denna del. Jag har därvid på grund av de uttalanden som har gjorts i många lokalhållares remissyttranden gått ut från att lokalhållarna kommer att lojalt medverka vid genomförandet av reformen, så att situationer av det slag som bestämmelserna riktar sig mot inte kommer att uppstå. En annan omständighet som jag har beaktat är att den som berörs av ett beslut av tingshusbyggnadsskyldige och som anser att dessa genom beslutet överskridit sin befogenhet kan i vanlig ordning föra talan mot beslutet genom kommunalbesvär.

Personal som intill förstatligandet är anställd hos tingshusbyggnadsskyldige bör beredas tillfälle att gå över till anställning hos staten. Motsvarande bör gälla för personal som är anställd hos kommun för att utföra sådant arbete som kommer att falla under statens huvudmannaskap.

I de delar anställnings- och arbetsvillkor är förhandlingsfrågor avser jag att ge statens avtalsverk förhandlingsuppdrag.

Hyressättningen för bostäder som tingshusbyggnadsskyldige tillhandahåller får omprövas i samband med att staten träder in som hyresvärd. Omprövningen torde komma att åvila statens personalbostadsdelegation.

6. Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

- 1) lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna,
- 2) lag om ändring i lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken,
- 3) lag om ändring i byggningsbalken,
- 4) lag om ändring i lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna,
- 5) lag om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965: 275),
- 6) lag om ändring i lagen (1965: 576) om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.,
- 7) lag om ändring i landstingslagen (1954: 319).

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*¹.

¹ Bilagan har uteslutits här. Den är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen så när som på vissa mindre, redaktionella jämkningar i förslaget under 1).

7. Specialmotivering

7.1 Förslaget till lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna

Allmänt

Lagförslaget följer i huvudsak samma disposition som det vid promemorian fogade förslaget. I tur och ordning behandlas frågorna om tingshusbyggnadsskyldiges tillgångar och skulder (1 och 2 §§), om lokaler och inventarier m. m. i fall då primärkommun fullgör tingshusbyggnadsskyldighet (3 och 4 §§) samt om lokaler, inventarier och kostnadsbidrag m. m. i fall då stad svarar för lokalhållningen för rådhusrätt (5—7 §§). Därefter följer ett avsnitt om hyressättningen för lokaler som staten får nyttjanderätt till (8 §). Efterföljande paragrafer innehåller regler om förelägganden m. m., besvär över beslut enligt lagen och kostnader för avvecklingen av tingshusbyggnadsskyldiges förvaltning (9—12 §§).

Rubriken

Genom riksdagens beslut den 11 mars 1970 har avgjorts att staten skall överta ansvaret för lokalhållningen. Lagförslaget utgår från detta förhållande och innehåller en reglering av de grundläggande villkoren och formerna för övertagandet. Detta återspeglas i rubrikens avfattning. Den överensstämmer med förslaget i promemorian.

Lokalhållningen har i rubriken använts som sammanfattande beteckning för tingshusbyggnadsskyldigheten och den motsvarande skyldighet som åvilar rådhusrättsstad.

1 §

Innehörden av denna paragraf är att staten träder i tingshusbyggnadsskyldiges ställe som ägare av egendom som nu tillhör tingshusbyggnadsskyldige, som innehavare av rättigheter som nu tillkommer tingshusbyggnadsskyldige osv. samt som ansvarig för tingshusbyggnadsskyldiges förpliktelser. Såväl fast som lös egendom samt rättigheter av olika slag övergår automatiskt till staten. Som exempel kan nämnas tingshus- och andra fastigheter, bostadshus, inventarier och annan utrustning, hyres- och bostadsrätter, fordringar, fonder och andra banktillgodohavanden, kassamedel samt telefonabonnemang. Ansvaret för tingshusbyggnadsskyldiges förbindelser övergår också automatiskt på staten. Hit hör t. ex. låneskulder och pensionsutfästelser samt förpliktelser som åvilar tingshusbyggnadsskyldige som hyresgäst eller som part i andra ömsesidiga rättsförhållanden.

I enlighet med vad jag tidigare har nämnt kan det i undantagsfall vara skäligt att viss egendom, som nu tillhör tingshusbyggnadsskyldige och som

på grund av den nya lagen blir statens egendom, överlåts till primärkommun till större eller mindre del. Jag har i den allmänna motiveringen anfört att frågor av detta slag bör kunna lösas genom förhandlingar med den kommun som vill förvärva egendomen. Jag utgår från att kommun som är intresserad av sådant förvärv framställer sina anspråk i samband med de kontakter som måste förekomma mellan statens företrädare och tingshusbyggnadsskyldige i anslutning till att staten övertar egendomen.

2 §

För att den övergång av rättigheter och skyldigheter som följer av 1 § skall kunna genomföras är det nödvändigt att tingshusbyggnadsskyldige lämnar redovisning om sin egendom och tillhandahåller ritningar, inventarieförteckningar, bankböcker m. m. Denna paragraf innehåller den grundläggande bestämmelsen härom. Närmare föreskrifter bör meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

3 §

I den allmänna motiveringen har jag berört de fall då primärkommun fullgör tingshusbyggnadsskyldighet genom att tillhandahålla lokaler, som ägs av kommunen. Enligt förevarande paragraf får staten rätt att hyra lokalerna fr. o. m. den 1 januari 1971 med möjlighet till förlängning. Paragrafen avser inte bara lokaler som är upplåtna när förstatligandet sker utan också lokaler som kommunen då är i färd med att ställa i ordning för domstolen.

Paragrafen är tillämplig vare sig lokalerna används för domstolens kansli eller de används bara för tingsmanträden utanför kansliorten.

Kommunerna har naturligtvis intresse av att i god tid få klarhet om staten tänker begagna sin rätt enligt denna paragraf. Med hänsyn härtill har föreskrivits att staten skall göra sina anspråk gällande före den 1 oktober 1970.

Enligt andra stycket gäller statens hyresrätt under en tid av tio år från förstatligandet, om annat inte avtalas. Under denna tid är således kommunen skyldig att ställa lokalerna till förfogande för domstolen. Vill staten under löpande hyrestid frånträda lokalerna får särskild uppgörelse träffas därom.

Under vissa förutsättningar bör staten ha en absolut rätt till förlängning av hyrestiden. Dessa förutsättningar har angetts i andra stycket. Givetvis kan det också i andra situationer vara angeläget för staten att få disponera lokalerna under längre tid än som avtalats. Sådan förlängning av tiden får emellertid regleras genom förhandling i vanlig ordning mellan staten och kommunen.

Bestämmelser om den hyra som staten skall betala finns i 8 §.

4 §

Enligt 1942 års lag om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli omfattar tingshusbyggnadsskyldigheten bl. a. "möbler och andra dylika inventarier". Samma sak gäller beträffande den skyldighet som stad har i fråga om rådhusrätt. Med inventarier i dessa sammanhang brukar förstås — förutom möbler — mattor, lampor, gardiner, hyllor, anslagstavlor o. d. Utrustning av detta slag utgör alltså det obligatoriska inventariebestånd som lokalhållarna skall svara för.

I viss omfattning förekommer att kommun, som avses i denna paragraf, och stad med rådhusrätt tillhandahåller också annan utrustning för domstolen. Exempel härpå är fotokopierings-, stencilerings- och bandinspelningsapparater. Jag vill inte påstå att detta numera, sedan rådhusrätterna förstatligats, är allmänt förekommande. Men på sina håll torde det förekomma i större eller mindre utsträckning, vanligen i den formen att utrustningen begagnas gemensamt av domstolen och kommunala myndigheter.

Denna paragraf omfattar både det obligatoriska inventariebeståndet och utrustning av förut nämnt slag som kommunen anskaffat därutöver. I första stycket behandlas utrustning som används uteslutande av domstolen och i andra stycket utrustning som delas enligt vad jag nyss nämnde. Första stycket innehåller också en bestämmelse om överlåtelse av telefonabonnemang. Uttrycket "motsvarande behov" syftar på orden "uteslutande för häradsrätts behov" i första punkten.

Den lösning som anges i paragrafen stämmer i princip överens med den som tillämpades när staten övertog huvudmannaskapet för rådhusrätterna, se 4 § lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna (detta lagrum avser dock bara icke-obligatoriska inventarier). I det fall som avses i första stycket överlämnas alltså egendomen utan vederlag. I andra styckets fall får domstolen använda egendomen som förut men staten skall betala ersättning för drift- och underhållskostnader som belöper på denna användning. Jag utgår från att frågan om ersättningens storlek skall kunna lösas genom överenskommelse.

5 §

Denna paragraf och de två närmaste innehåller de särskilda regler beträffande rådhusrättsstäderna som jag har berört i den allmänna motivationen.

De lokaler som disponeras av rådhusrätterna tillhör vanligen vederbörande stad men kan ibland också vara förhyrda. När rådhusrätts lokaler ägs av staden innebär förslaget som nämnts att staten får hyresrätt till lokalerna. Situationen är densamma som föreligger enligt 3 §, alltså när primärkommun fullgör tingshusbyggnadsskyldighet genom att tillhandahålla lokaler som kommunen äger. Med hänsyn härtill har frågan lagtekniskt lösts genom en hänvisning till 3 §.

I de fall då rådhusrättens lokaler är förhyrda övergår hyresrätten till staten enligt andra stycket. Situationen blir alltså genom förstalligandet av lokalhållningen densamma som när hyresrätt som innehas av tingshusbyggnadsskyldige övertas av staten på grund av 1 §.

6 §

Enligt denna paragraf äger 4 § motsvarande tillämpning i fråga om utrustning och telefonabonnemang som stad har anskaffat för rådhusrätten. Detta betyder att utrustning — vare sig den hör till det obligatoriska inventariebeståndet eller är av annan art — som används uteslutande av domstolen överläts till staten vederlagsfritt och att utrustning som begagnas gemensamt av domstolen och stadens myndigheter får användas av domstolen också i fortsättningen mot att staten betalar ersättning för drift- och underhållskostnader som hänger samman med användningen. Vad jag har anfört vid 4 § om ersättningsfrågans reglering gäller naturligtvis också i dessa fall.

I inventariebeståndet ingår på sina håll, främst som en kvarleva från magistratstiden, antika möbler, konstverk och andra prydnadsföremål. Enligt denna paragraf skall också sådan egendom övergå till staten. Såsom anförts i promemorian kan det emellertid ibland vara skäligt att staden får behålla egendom av detta slag. Föremål som ingår i det obligatoriska inventariebeståndet, t. ex. möbler, torde dock böra ersättas med annan egendom som är likvärdig från brukssynpunkt. Jag förutsätter att också sådana frågor som jag nu har nämnt skall kunna lösas genom överenskommelse.

7 §

I denna paragraf regleras den ekonomiska prestationsskyldigheten för stad som vid förstalligandet håller lokaler för rådhusrätt. Kostnadsbidrag enligt paragrafen skall betalas oavsett om staden upplåter egna lokaler eller hyr sådana för domstolens behov. I båda fallen omfattar de kostnader som bidraget skall beräknas på också marknadshyran för lokalerna. Om lokalerna inte är åsatta någon hyra måste en beräkning ske med ledning av hyresläget i orten för likvärdiga lokaler. Ofta torde den internhyra som i lokalerna har i stadens bokföring kunna tjäna som underlag.

Vid framtida ändringar i den kommunala indelningen får bidragsskyldigheten anses åvila den kommun, som motsvarar rådhusrättsstaden eller i vilken den nuvarande stadens område ingår. Om kommunen delas får frågan om bidragsskyldighetens fördelning lösas i indelningsärendet.

Huvudregeln om att bidraget skall utgå under tio år med lika stort belopp varje år kan enligt tredje stycket frångås genom överenskommelse mellan kontrahenterna. Det kan t. ex. avtalas att bidraget skall utgå under ett mindre antal år än tio. Bidragets sammanlagda belopp skall emeller-

tid vara oförändrat. Överenskommelsen kan också gå ut på att bidraget skall betalas på en gång. Även om det inte direkt framgår av paragrafen torde hinder inte möta att avtala att domstolslokalerna — t. ex. ett rådhus — överlåts till staten. Bidraget kan vid en sådan uppgörelse räknas in som en skuldpost för staden.

8 §

Paragrafen reglerar frågorna om vilken hyra staten skall betala i fall som avses i 3 och 5 §§ och hur hyran skall bestämmas.

Vid fastställandet av kommunens kostnad enligt första stycket bör beaktas även kostnaden för upplånat kapital som investerats i fastigheten samt förvaltningskostnader som belöper på denna. I många fall torde man kunna nöja sig med en uppskattning.

Innebörden av andra stycket är att hyressättningen för rådhusrättslokaler i stadsägd fastighet skall följa vanliga regler för bestämmande av hyra. Vad jag har anfört i denna fråga vid 7 § har giltighet också här. Den skillnaden föreligger dock att i fall som avses i 8 § hyran beräknas inklusive bränslekostnader.

I första hand bör parterna söka komma överens om vilken hyra som skall betalas. Om överenskommelse inte kan träffas skall frågan hänskjutas till en särskild nämnd. Den är uppbyggd efter förebild av motsvarande organ som tillskapades i samband med förstatligandet av polisväsendet (nämnden för hyressättning av vissa polislokaler m. m.).

9 §

Nuvarande lokalhållare skall enligt lagförslaget fullgöra prestationer i olika avseenden i samband med förstatligandet. Regler om sådan skyldighet finns i 2—7 §§. Om någon lokalhållare skulle åsidosätta sina skyldigheter kan länsstyrelsen enligt förevarande paragraf inskrida med vitesföreläggande. Länsstyrelsen kan också döma ut vitet.

10 §

Om länsstyrelsens ingripande enligt 9 § överhuvudtaget blir aktuellt i något fall torde frågan uppkomma först sedan staten trätt in som lokalhållare och den specialkommun som tingshusbyggnadsskyldige utgör har upphört. Med hänsyn härtill har i denna paragraf tagits in en regel om vem som i sådan fråga skall företräda förutvarande tingshusbyggnadsskyldige.

11 §

Besvär över beslut som meddelats av den myndighet som skall fastställa kostnadsbidrag för rådhusrättsstad skall enligt denna paragraf föras hos Kungl. Maj:t.

Frågan om besvär över länsstyrelsens beslut regleras i länsstyrelsein-

struktionen. Prövningen av besvär mot beslut enligt den nya lagen bör ankomma på regeringsrätten. Förslag till den ändring som behövs i regeringsrättslagen torde få läggas fram i annat sammanhang.

12 §

Alla avvecklingsåtgärder torde inte hinna vidtas innan staten övertagit lokalhållningen den 1 januari 1971 och tingshusbyggnadsskyldiges tillgångar övergått till staten. I den mån det därefter uppkommer kostnader för avvecklingen av tingshusförvaltningen skall staten enligt denna paragraf svara för dessa.

Ikraftträdande m. m.

Statens övertagande av lokalhållningen sker den 1 januari 1971. Ett omfattande förberedelsearbete kommer emellertid att krävas. Med hänsyn härtill har föreslagits att lagen skall träda i kraft dagen efter den, då den utkommit från trycket.

Den nya ordningen för lokalhållningen medför att de bestämmelser som reglerar det nuvarande systemet kan upphävas. I övergångsbestämmelserna har tagits upp författningar av detta slag som tillkommit med riksdagens medverkan.

Enligt förordningen (1945: 903) om utdebitering av tingshusmedel skall beslut om sådan utdebitering fattas senast den 31 oktober för nästföljande år. Det finns naturligtvis ingen anledning att tingshusbyggnadsskyldige skall fastställa någon stat för år 1971. Hithörande bestämmelser bör därför upphöra att gälla redan i och med att den nya lagen träder i kraft. Ett undantag har dock gjorts för de regler som avser tingshusbyggnadsskyldiges rätt att uppbära tingshusmedel och förskott av statsverket (5 §). Dessa regler skall fortfarande gälla fram till förstatligandet.

Under 1—3 har tagits upp övriga författningar av förut angiven art som bör upphävas i anslutning till förstatligandet.

Också i andra författningar än dem som uttryckligen anges i övergångsbestämmelserna regleras frågor om tingshusmedel. Genom den allmänna föreskriften i sista stycket sätts sådana bestämmelser ur kraft i och med förstatligandet av lokalhållningen. Ett undantag gäller dock för tingshusmedel som redan har utdebiterats.

Enligt 17 kap. 12 § handelsbalken är tingshusmedel i likhet med ett stort antal andra skatter förenade med förmånsrätt. Eftersom tingshusmedel inte skall tas ut efter förstatligandet krävs en ändring i nyssnämnda lagrum så att tingshusmedel inte längre kommer att ingå bland de skatter som anges där. Därvid måste emellertid beaktas att förmånsrätten för debiterade tingshusmedel inte upphävs. Frågan kommer att tas upp i samband med det arbete som nu äger rum i justitiedepartementet med en

översyn av förmånsrättsordningen (SOU 1969: 5). I avvaktan därpå kan regleringen i 17 kap. 12 § handelsbalken behållas oförändrad.

I detta sammanhang vill jag ta upp en övergångsfråga som hänger samman med att enhetlig kommunbeteckning införs den 1 januari 1971. Då kommer bl. a. beteckningen stad att försvinna och ersättas med kommun. Enligt vissa bestämmelser i den nu föreslagna lagen åläggs stad som nu har rådhusrätt förpliktelser som avser tiden efter utgången av år 1970. Med hänsyn till vad som föreskrivs i lagen (1969: 780) med anledning av införande av enhetlig kommunbeteckning, m. m. är det klart att sådana förpliktelser kommer att åvila kommun som motsvarar den nuvarande staden eller — i den mån Kungl. Maj:t inte bestämmer annat i samband med indelningsändring — kommun som den nuvarande stadens område går in i.

7.2 Övriga lagförslag

De föreslagna ändringar som rör rättegångsbalken, kommunaltjänstemannalagen, ställföreträdarelagen och landstingslagen (2, 5, 6 och 7) är en följd av att tingslag inte kommer att finnas kvar efter utgången av år 1970 vare sig som beteckning för enhet för tingshusbyggnadsskyldigheten eller som beteckning för häradsrätts domkrets. I kommunaltjänstemannalagen och ställföreträdarelagen har samtidigt beteckningen municipalsamhälle mönstrats ut som en följd av att enhetlig kommunbeteckning införs den 1 januari 1971.

Ändringarna i byggningabalken och lagen med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannskapet för rådhusrätterna (3 och 4) innebär att de bestämmelser i dessa författningar som reglerar det nuvarande lokalhållningssystemet upphävs i och med att den nya ordningen träder i kraft.

8. Hemställan

Som förut har nämnts föreligger förslag till

- 1) lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna,
- 2) lag om ändring i lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken,
- 3) lag om ändring i byggningabalken,
- 4) lag om ändring i lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannskapet för rådhusrätterna,
- 5) lag om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965: 275),
- 6) lag om ändring i lagen (1965: 576) om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.,
- 7) lag om ändring i landstingslagen (1954: 319).

Jag hemställer, att lagrådets yttrande över förslagen under 1—5 inhämtas enligt 87 § regeringsformen genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Gunnel Anderson

Departementspromemorians förslag
till
Lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna

Häri genom förordnas som följer.

Inledande bestämmelser

1 §

I anslutning till statens övertagande den 1 juli 1970 av lokalhållningen för de allmänna underrätterna upphör från och med nämnda dag att gälla

1. 26 kap. 4 § byggningsbalken,
2. lagen den 5 juni 1909 (nr 55, s. 1) ang. skyldighet att delta i kostnaden för byggnad och underhåll av tingshus och häradsfängelse,
3. lagen den 18 juli 1942 (nr 658) om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli,
4. lagen den 18 april 1947 (nr 153) om tingshusbyggnadsskyldigheten i vissa fall,
5. förordningen den 31 december 1945 (nr 903) om utdebitering av tingshusmedel,
6. 3 och 4 §§ lagen den 20 november 1964 (nr 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna.

Tingshusbyggnadsskyldiges egendom m. m.

2 §

Tingshusbyggnadsskyldiges tillgångar övertages av staten utan vederlag från och med den 1 juli 1970. Staten övertager samtidigt ansvaret för tingshusbyggnadsskyldiges förbindelser.

3 §

Det åligger tingshusbyggnadsskyldige att till staten lämna de upplysningar och överlämna de handlingar som behövs för att genomföra övertagande enligt 2 § samt överlämna lös egendom som tingshusbyggnadsskyldige har i sin vård.

4 §

Hyresrätt som innehas av tingshusbyggnadsskyldige skall av dem överlåtas till staten från och med den 1 juli 1970, om hyresvärden samtycker eller hyresnämnd lämnar tillstånd till överlåtelsen.

Tingshusbyggnadsskyldiges abonnemang på telefonanläggning skall överlåtas till staten från och med samma tidpunkt.

Domstolslokaler m. m. i vissa kommuner**5 §**

Om kommun, som fullgör tingshusbyggnadsskyldighet, intill den 1 juli 1970 tillhandahåller kommunen tillhöriga lokaler för häradsrätts verksamhet eller före denna dag börjat ställa i ordning sådana lokaler för att upplåta dem för häradsrätts verksamhet, skall lokalerna med nyttjanderätt upplåtas till staten för samma ändamål, om staten begär det.

Om ej annat avtalats utgör tiden för upplåtelsen tio år från och med den 1 juli 1970. Om staten före upplåtelse tidens utgång väcker fråga om att förvärva lokalerna eller beslutar uppföra eller förvärva andra lokaler i stället för de upplåtna förlänges tiden, om staten begär det, till dess erforderliga lokaler står till statens förfogande.

6 §

Utrustning som kommun intill den 1 juli 1970 tillhandahåller uteslutande för häradsrätts behov skall överlämnas utan vederlag till staten nämnda dag.

Abonnemang på telefonanläggning som kommun ställt till förfogande endast för häradsrätts behov skall samtidigt överlåtas till staten utan vederlag.

Utrustning som kommun anskaffat även för annan verksamhet än som avses i första stycket får staten från och med den 1 juli 1970 nyttja för domstolsändamål i samma omfattning som egendomen dessförinnan använts för sådant ändamål. Staten betalar de kostnader för drift och underhåll av egendomen som föranledes av statens nyttjande.

Rådhusrätts lokaler m. m.**7 §**

I fråga om överlåtelse av hyresrätt som stad har till lokaler för rådhusrätts verksamhet äger 4 § första stycket motsvarande tillämpning.

Bostadsrätt som stad har till lokaler för rådhusrätts verksamhet skall staten överlåta till staten från och med den 1 juli 1970.

8 §

I fråga om upplåtelse av nyttjanderätt till stad tillhöriga lokaler för rådhusrätts verksamhet äger 5 § motsvarande tillämpning.

9 §

Vad som föreskrives i 6 § äger motsvarande tillämpning beträffande utrustning och abonnemang på telefonanläggning som stad med rådhusrätt tillhandahåller för rådhusrätts verksamhet.

Bidragsskyldighet för stad med rådhusrätt**10 §**

Stad med rådhusrätt skall under tio år från och med den 1 juli 1970 utge bidrag till statsverket enligt följande grunder.

Bidraget skall varje år utgå med belopp som motsvarar hälften av stadens sammanlagda kostnader för rådhusrätts lokaler under åren 1967 och 1968.

Med kostnader avses härvid marknadshyran för lokalerna samt de verkliga kostnaderna för lokalernas uppvärmning, belysning och städning.

Bidraget fastställles av myndighet som Konungen bestämmer.

Myndighet som avses i tredje stycket kan träffa avtal med stad om att stadens bidrag skall erläggas under kortare tid än som anges i första stycket eller uppdelas på annat sätt än som anges i andra stycket.

Fastställande av hyra m. m.

11 §

För nyttjanderätt som avses i 5 § betalar staten ersättning som svarar mot kommunens självkostnad för lokalerna.

För nyttjanderätt som avses i 8 § betalar staten hyra som motsvarar vad likvärdiga lokaler betingar i orten.

Om överenskommelse ej träffas bestämmes ersättningens eller hyrans storlek av en för hela landet gemensam nämnd, bestående av en opartisk ordförande och två ledamöter. Konungen förordnar ordförande och ledamöter, en av ledamöterna på förslag av styrelsen för svenska kommunförbundet.

Rättegångsbalkens regler om omröstning i domstol med endast lagfarna ledamöter äger motsvarande tillämpning på avgörande av nämnden. Ordföranden skall dock säga sin mening först.

Ersättningskyldighet

12 §

Staten kan uttaga särskild ersättning, om tingshusbyggnadsskyldige efter utgången av juni 1968

1. förfogat över sina tillgångar för annat ändamål än tingshusbyggnadsskyldige haft att tillgodose,

2. utan tillräckliga skäl slutit avtal eller gjort utfästelser vilka avser även tid efter den 30 juni 1970 och genom vilka staten tillskyndas avsevärt förfång,

3. eftersatt sina åligganden i sådan grad att lokaler eller inventarier för domstolen icke är i godtagbart skick den 1 juli 1970,

4. vidtagit annan särskild åtgärd i syfte att överföra kostnader på staten.

13 §

Vad som föreskrives i 12 § 3. äger motsvarande tillämpning beträffande stad med rådhusrätt.

14 §

Fråga om ersättning enligt 12 eller 13 § prövas av Konungen. Innan sådan fråga avgöres skall yttrande inhämtas från länsstyrelsen samt tingshusbyggnadsskyldige eller staden.

Närmare bestämmelser om sättet för uttagande av ersättningen meddelas av Konungen.

Arkivhandlingar

15 §

Tingshusbyggnadsskyldige skall för förvaring och vård överlämna sina arkivhandlingar till häradsrätten.

Tillsyn m. m.

16 §

Åsidosätter tingshusbyggnadsskyldige, stad med rådhusrätt eller annan kommun sina skyldigheter enligt denna lag skall länsstyrelsen förordna om rättelse.

Efterkommes ej länsstyrelsens förordnande kan länsstyrelsen förelägga vite och utdöma vitet.

17 §

I ärende som avses i 14 eller 16 § företrädes tingshusbyggnadsskyldige av senast behöriga stämma eller styrelse.

Besvär

18 §

Talan mot beslut, som länsstyrelse eller myndighet som avses i 10 § tredje stycket meddelat enligt denna lag, förs hos Konungen.

Mot beslut av nämnd som anges i 11 § tredje stycket får talan ej föras.

Avvecklingskostnader

19 §

De kostnader för avveckling av tingshusbyggnadsskyldiges förvaltning som belöper på tiden efter den 30 juni 1970 betalas av staten.

Tillämpningsföreskrifter

20 §

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

Denna lag träder i kraft dagen efter den etc. — — —

Har tingslags eller tingshållningsdistrikts omfattning ändrats under tiden den 1 juli 1968—den 30 juni 1970 äger Konungen när anledning därtill förekommer föreskriva att 12 § skall tillämpas endast beträffande del av tingslag eller tingshållningsdistrikt som består den 30 juni 1970.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 25 mars 1970.

N ä r v a r a n d e:

f. d. justitierådet	REGNER,
regeringsrådet	MARTENIUS,
justitierådet	BERNHARD,
justitierådet	HESSER.

Enligt lagrådet denna dag tillhandakommet utdrag av protokoll över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 13 mars 1970, hade Kungl. Maj:t förordnat, att enligt 87 § regeringsformen lagrådets utlåtande skulle inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna*, 2) *lag om ändring i lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken*, 3) *lag om ändring i byggningsbalken*, 4) *lag om ändring i lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannskapet för rådhusrätterna*, 5) *lag om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965: 275)*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av hovrättsassessorn Karin Bredberg-Olsson.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 3 april 1970.

N ä r v a r a n d e :

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets utlåtande över förslag till

- 1) lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna,
- 2) lag om ändring i lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken,
- 3) lag om ändring i byggningsbalken,
- 4) lag om ändring i lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannaskapet för rådhusrätterna,
- 5) lag om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965: 275).

Föredraganden upplyser, att lagrådet lämnat lagförslagen utan erinran, och anför.

Vissa mindre, redaktionella jämkningar bör göras i förslaget under 1.

Jag hemställer att få ta upp vissa organisations- och anslagsfrågor som hänger samman med förstatligandet.

1. Särskilda problem möter i samband med själva övertagandet. Detta gäller i synnerhet i fråga om tingshusbyggnadsskyldiges egendom. De tillgångar som staten skall överta från tingshusbyggnadsskyldige är av mycket skiftande slag. De omfattar fast och lös egendom, penningmedel, banktillgodohavanden, hyres- och bostadsrätter, telefonabonnemang m. m. Också de skulder och övriga förpliktelser som staten skall överta kan vara av olika slag. Det kommer därför att krävas ett omfattande inventeringsarbete i samråd med de nuvarande lokalhållarna. Inventeringen bör ske före årsskiftet 1970/71. Om möjligt bör eventuella tvistefrågor som därvid uppkommer också avgöras före samma tidpunkt. Andra frågor som kräver en snar lösning gäller hyresrätt till domstolslokaler, försäkringar som avser fast eller lös egendom, uppsägning av bankmedel och uppgörelser med tingshusbyggnadsskyldiges borgenärer. Även på personalsidan uppkommer stora problem som måste lösas. Sålunda krävs det en inventering av den personal

som är anställd hos nuvarande lokalhållare, anställningsbehovet för framtiden måste utredas o. s. v.

Som jag har anfört vid remissen till lagrådet räknar jag med att det i enstaka fall kan bli fråga om att träffa uppgörelse med kommuner och andra om överlåtelse till dem av fast eller lös egendom, fonderade medel o. d. I något eller några fall kan det också bli aktuellt att förhandla om ersättning till kommun för att tingshus byggs på visst sätt på statens begäran.

I fråga om övertagandet av lokalhållningen för de nuvarande rådhusrätterna torde problemen bli väsentligt mindre. Också i dessa fall krävs emellertid viss inventering och uppgörelser i olika frågor, t. ex. om utbyte av inventarier och om överlåtelse till stad av konstföremål o. d. I övrigt kan nämnas att förhandlingar om hyressättningen för domstolslokaler kommer att behöva tas upp i många fall.

Som jag tidigare har anfört bör Kungl. Maj:t få befogenhet att träffa uppgörelse i de frågor som jag nu har nämnt. De generella bemyndiganden, som riksdagen lämnat Kungl. Maj:t att sälja staten tillhörig fast egendom, med de av riksdagen fastställda riktlinjerna härför, torde emellertid inte vara tillräckliga för de speciella fall av överlåtelser som det är fråga om här. Kungl. Maj:t bör därför få ett särskilt bemyndigande att oberoende av egendomens värde under de förutsättningar jag tidigare har angett överlåta fast egendom, som staten övertar från lingshusbyggnadsskyldige, och att härvid göra de avvikelser från eljest tillämpliga riktlinjer som motiveras av de särskilda förhållandena.

Det åligger byggnadsstyrelsen att förvalta den fasta egendom som staten övertar från nuvarande lokalhållare. Också de hyresfrågor som uppkommer är det byggnadsstyrelsens sak att sköta.

De problem som är förknippade med genomförandet av reformen bör angripas på olika sätt beroende på frågans art. När det gäller fast egendom och förhyrningar faller det i regel inom byggnadsstyrelsens område att också förhandla med kommuner och andra. Statens förhandlingsnämnd brukar dock efter uppdrag föra förhandlingar med kommuner. Jag anser att förhandlingsnämnden också i detta fall bör anförtros vissa speciella förhandlingsfrågor.

Till stor del faller emellertid de problem som hänger samman med övertagandet utanför nu nämnda myndigheters kompetens. Med hänsyn härtill har jag kommit till den uppfattningen att genomförandet av förstatligandet, i den mån uppgiften inte ankommer på viss eller vissa myndigheter enligt för dem gällande bestämmelser, bör anförtros åt ett särskilt organ i form av en tillfällig inrättad nämnd. I den bör ingå representanter för såväl staten som kommunerna. Enligt min mening bör nämnden lämpligen bestå av ordförande och fyra andra ledamöter, av vilka två utses på förslag av kommunförbundet. Nämnden bör ha ett fast sekretariat. Den bör ha fullmakt att på statens vägnar sluta avtal i vissa med övertagandet sammanhängande frågor

som inte faller inom byggnadsstyrelsens eller förhandlingsnämndens område. I övrigt bör nämnden avge förslag till Kungl. Maj:t i uppkommande frågor. Ett nära samarbete bör ske med byggnadsstyrelsen och förhandlingsnämnden.

Under förutsättning att riksdagen godtar nu framlagda förslag kommer jag att så snart som möjligt föreslå Kungl. Maj:t att meddela de bestämmelser som behövs för att nämnden skall komma i verksamhet. Jag räknar med att dess arbete skall vara avslutat i början av år 1971.

2. Förstatligandet av lokalhållningen aktualiserar också vissa anslagsfrågor. Medel behövs både för löpande underhåll och drift och för investeringar.

För budgetåret 1970/71 har under andra huvudtiteln till underrätterna anvisats ett förslagsanslag av 161 567 000 kr. Detta anslag är inte beräknat att täcka lokalkostnader för andra underrätter än vattendomstolarna, för vilkas lokaler staten redan tidigare är ansvarig. På grundval av material som har lagts fram i departementspromemorian om förstatligandet och i remissyttranden över den beräknar jag att de årliga kostnaderna för statens lokalhållning för de allmänna underrätterna kommer att tills vidare uppgå till ungefär 21 milj. kr. I detta belopp ingår löner till personal som nu är anställd av tingshusbyggnadsskyldige och som bör beredas statlig anställning. Kostnaden bör belasta nämnda förslagsanslag. Detsamma gäller kostnaderna för den nämnd som jag tidigare har förordat samt de övriga kostnader som kan uppstå i samband med genomförandet av förstatligandet. Anslaget torde därför komma att i motsvarande mån överskridas under budgetåret 1970/71.

Genomförandet av den domkretsreform som beslöts av 1969 års riksdag medför under de närmaste åren behov av nya domstolsbyggnader eller om- eller tillbyggnad av befintliga tingshus på många håll i landet. Behovet av investeringar för detta ändamål kommer att närmare utredas under innevarande år och jag kommer att hemställa att Kungl. Maj:t i nästa års statsverksproposition föreslår riksdagen att för budgetåret 1971/72 anvisa ett investeringsanslag för domstolsbyggnader.

3. Enligt 1 § första stycket lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken är fr. o. m. den 1 januari 1971 tingsrätt allmän underrätt. I 2 § första stycket föreskrivs att i tingsrätt skall finnas lagman och en eller flera rådmän.

Jag vill i detta sammanhang anmäla att Kungl. Maj:t i anledning av dessa bestämmelser den 27 februari 1970 förordnat att i var och en av de tingsrätter som inrättas skall fr. o. m. den 1 januari 1971 finnas en tjänst för lagman. Vad beträffar tjänster för rådmän kommer jag senare i år att hemställa att Kungl. Maj:t i särskild proposition föreslår riksdagen att Kungl. Maj:t bemyndigas inrätta sådana tjänster i tingsrätt vars domkrets omfattar större delar av två eller flera nuvarande domstolars områden. Vid

tingsrätt som i huvudsak kommer att ha samma domkrets som en nuvarande häradsrätt eller rådhusrätt kommer den 1 januari 1971 att inrättas samma antal tjänster för rådmän som det kommer att finnas tjänster för tingsdomare eller rådmän vid ingången av budgetåret 1970/71.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att *dels* antaga förslagen till

1) lag med vissa bestämmelser i anledning av statens övertagande av lokalhållningen för de allmänna underrätterna,

2) lag om ändring i lagen (1969: 244) om ändring i rättegångsbalken,

3) lag om ändring i byggningsbalken,

4) lag om ändring i lagen (1964: 645) med vissa bestämmelser angående statens övertagande av huvudmannskapet för rådhusrätterna,

5) lag om ändring i kommunaltjänstemannalagen (1965: 275),

6) lag om ändring i lagen (1965: 576) om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.,

7) lag om ändring i landstingslagen (1954: 319),

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i samband med förstatligandet av lokalhållningen för underrätterna, under de förutsättningar som jag har angett, överlåta fast egendom m. m. som staten därvid övertar,

dels godkänna de riktlinjer i övrigt för genomförandet av förstatligandet som jag har angett i det föregående.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten